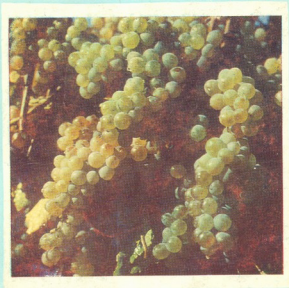

K 195 311
3 0V

საქართველოს
ენციკლოპედია

ს. მ. ხაჩიძე, თ. ელიაშვილი

მკვლევართა და
სწავლასთან
კავშირის უწყვეტობა
აქამდეა მთავარი

ბ. ელიავა, თ. ელიავა

ქველქოლსური უნიქალური ვაზის ჯიშთა ქაგალოგი

(გეგეჭკორის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმის
საკოლექციო ნაკვეთის ფონდი)

42.36(2r)
634.8(47.922)
ე 554

634 8 . 634 . 52 (ლ...)
ვახუშტი ჯიშნი
ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ბიბლიოპროცესორის სარაიონთაშორისო მხარეთმცოდნეობის მუზეუმში ითავა ძველკოლხური ვაზის იშვიათი ჯიშების ერთეულად ეგზემპლარების შეგროვება, რაც დღემდე აქა-იქა შემორჩენილი გლეხების ოჯახებში. მუზეუმის კოლექტივმა გადაწყვიტა დაბლარზე დაეყვანა, გაემრავლებია და გახსაკუთრებულ საკოლექციო ნაკვეთზე დაკვირვებოდა მათ საექსპლოატაციო ღირებულებასა და სამეურნეო მნიშვნელობას. წიგნი ამ დაკვირვების შედეგებს ეხება.

გამოცა ბიბლიოპროცესორის სარაიონთაშორისო მხარეთმცოდნეობის მუზეუმის შეკვეთით

სკეპ-2000
შენიშვნები

116.561

საქ. ბიბ. მარქსის
სახ. ბიბ. კვლევ. ცენტრ.
ბიბლიოთეკა

შ ე ს ა ვ ა ლ ი

საქართველო მევენახეობისა და მეღვინეობის უძველესი ქვეყანაა. საფიქრებელია, რომ მევენახეობა-მეღვინეობის უმდიდრესი, უხსოვარი დროიდან მომდინარე ტრადიციები სამიწათმოქმედო კულტურას უკავშირდება.

ძვ. წ. IV საუკუნის ბერძენი ისტორიკოსის ქსენოფონტეს ცნობით, კოლხეთში მეღვინეობა ფართოდ ყოფილა გავრცელებული. აქაური ღვინო მაგარი და სასიამოვნო სურნელებით ხასიათდებოდა და გაუზავებლად მისი დაღვევა ბერძნებს უჭირდათ.

კოლხეთის მევენახეობის კულტურასა და ტრადიციის შესახებ საინტერესო ცნობებს გვაწვდიან აპოლონ როდოსელი, პლუტარქე, პროკოფ კესარიელი და სხვა ბერძენი მწერლები და მოღვაწენი, აგრეთვე არქანჯელო ლამბერტი, ბოროზდინი, სტაროსელსკი და სხვ. არქანჯელო ლამბერტის ცნობით, სამეგრელოში „ყველგან ვენახებს აშენებენ და ცდილობენ მოიყვანონ ბევრი ღვინო, რომელიც ძლიერ უყვართ“.

ვაზი და ღვინო იმთავითვე აუცილებელი ელემენტი ყოფილა ქართული სუფრისათვის. ქართველი კაცი სიმღერაშიც რუღუნებით შეჰღალადებდა ამ კულტურას: „ქართველი კაცის აკვანი ვაზის ძირშია რწეული“.

საქართველოში ცნობილია ვაზის 500-ზე მეტი ჯიში, რაც ადამიანის შრომამ და ხელსაყრელმა გარემომ პირობებმა განაპირობა. სპეციალისტების აზრით, ვაზის ერთ-ერთი პირველი კერა საქართველოა, საიდანაც შემდეგ სხვა ქვეყნებშიც გავრცელდა. აკადემიკოს ნ. კეცხოველის გამოკვლევით, „მყნობა და საღვინე ვაზი აქედან წავიდა“ ევროპაში.

სამეგრელოს აღმოსავლეთი ნაწილი მრავალფეროვანი რელიეფით ხასიათდება, მაგრამ იგი, ძირითადად, ეგრისის მთაგრებილის სამხრეთითაა გაშლილი, ე. ი. უფრო მეტად სამხრეთის მზის გული ადგილები უჭირავს. აქ მთის კალთებსა და

მთის წინა მასივებზე უმეტესად ალუვიური ხასიათის წითელ-მიწა და ყვითელმიწა ნიადაგებია, რომლებიც შეიცავენ კარბონატების კონგლომერატებს. ასეთი ნიადაგები კი საუკეთესოა ზის კულტურისათვის. ამასთან კლიმატური პირობებით ესადაგება მევენახეობის მოთხოვნებს. ჰავა ზომიერია, წლიური საშუალო ტემპერატურა 13—14°-ს უდრის, ნალექი საშუალოდ 1500 მმ-ზე მეტი მოდის, ამიტომ ვაზის კულტურას, დაბლობიდან მოყოლებული, თვით დვირამდეც კი ვხვდებით; დვირა ზღვის დონიდან 1550 მეტრზე მდებარეობს, როგორც გადმოგვცემენ, ამ ადგილებში ხარობდა „შონური“ (სევანური), რომელიც გვიან გაზაფხულზე იწყებდა გაფურჩქვნას, ხოლო მისი მწიფე ნაყოფი (მტევნები) დეკემბრის ბოლომდე ესხა ვაზს. მართლაც, დღესაც, ნესტორგაბისონიას აგვარაში დგას ხურმის ხე, რომელზედაც შონურის მალლარის იშვიათი ეგზემპლარია შემორჩენილი.

გეგეჭკორის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმმა ტერიტორიის ტოპონომიკური კვლევისას აღწუსხა 70 სხვადასხვა უნიკალური ვაზის ჯიში, რომელთა უმრავლესობა ჩვენს ლიტერატურაში იხსენიება. ბევრი მათგანი სრულიად დაკარგულია, ხოლო ნაწილი აქა-იქაა შემორჩენილი.

გეგეჭკორის სარაიონთაშორისო სამხარეთმცოდნეო მუზეუმმა ყურადღება მიაქცია ამ საჭირო და საინტერესო საქმეს და მუზეუმის თანამშრომლებმა 1960 — 1964 წლებში გადმოიტანეს თითო-ოროლა ძირი. 1972 წლამდე ამ ერთეულ ძირებზე დაკვირვებას აწარმოებდნენ. 1972 წლიდან კი სცადეს მათი საკმაოდ სრულ საკოლექციო ნაკვეთზე გადატანა. ეს მოსაზრება მათ კიდევ უფრო განუმტკიცათ 1970 წ. გეგეჭკორში XIV სამეცნიერო სესიაზე ჩამოსულმა ცნობილმა ქართველმა მეცნიერ-მიყენახემ პროფ. მ. რამიშვილმა.

1972 წელს გეგეჭკორში ჩავიდა საქ. კვ. ცენტრალური კომიტეტის პირველი მდივანი ამხ. ე. ა. შევარდნაძე. შეხვედრისას მოახსენეს ეს ჩანაფიქრი, რომელიც მან მოიწონა და მუზეუმის თანამშრომლებს ურჩია მისი განხორციელება.

1974 წელს, საქართველოს კვ. გეგეჭკორის რაიკომის პირველი მდივნის ამხ. ვ. ი. გვარჯალაძის დახმარებით და მზრუნველობით საფუძველი ჩაეყარა საკოლექციო ნაკვეთს 0,7 ჰექტარზე. დამუშავდა და ოროთახიანი გლახური სახლი ჩაიდ-

გა, თანაც კვირტები აიღეს მუზეუმის ეზოში არსებული ნარგავებიდან, აგრეთვე გრ. ცანავასა და ირ. ლაშხიას ეზოებში და გადაეცა შ. ნაროუშვილს. მან დაამყნო, ნერგები გამოიყვანა და 1975 წლის აპრილში საკოლექციო ნაკვეთზე დაბლარზე გადარგა. მუზეუმის კოლექტივი თავდადებით მუშაობდა. აღსანიშნავია საკოლექციო ნაკვეთის მუშების, მამაშვილის ზაქრო და რეზო ლაგვილაძეების მუშაობაც.

ნაკვეთი განსაკუთრებული მიკროკლიმატით გამოირჩევა. აქ საშუალო წლიური ტემპერატურა 15-16°-ს უდრის. საშუალო წლიური ნალექები 1500 — 2000 მმ-ს აღწევს. ნიადაგი ალუვიურია. დასავლეთ მხარეზე ქვიშიანი, აღმოსავლეთით ჰუმუსით საკმაოდ მდიდარი, უქვო,

მუზეუმმა ამ ნაკვეთზე დარგა ძველკოლხური ვაზის 22 ჯიში. თეთრი ყურძნის ჯიშებიდან: საადრეო ჩეში, ეგურძგური, ჭუბერი, ჭვიტილური, ჩეჭიფეში, პუმპულა, ჩეხარდანი, კამური, ჩერგვალი, შხუჩეში. შავი ყურძნის ჯიშებიდან: მაჭყვადინა, კოლოში, დღუნდღუში, პანეში, მახვატელი, შონური, ხოჯიში, თოლი, ოჯალეში, ჰოდი, აფშილური, ტოროკუჩხი. ზოგი მათგანი გვიან დაირგა და ამის გამო ერთდროულად ვერ მოასწრო ზრდა-განვითარების დასრულება. ტოროკუჩხი კი ადგილს საერთოდ ვერ შეეგუა. დაირგა აგრეთვე მალვაზიას ჯიშის ნერგებიც, რომლებიც შედარებით უფრო შეეგუა ადგილს. ასევე ვაკვირდებოდით კაჭიქსა და ადესას. 1977 წლიდან 1982 წლამდე განუწყვეტლივ ვაწარმოებდით ბიოლოგიურ და ქიმიურ დაკვირვებებს და ვატარებდით ანალიზებს. ვადარებდით მათ შედეგებს და ვადგენდით ამ ჯიშთა საექსპლოატაციო ღირებულებას. რადგან ეს ნარგავები მუზეუმმა აღრიცხვაზე აიყვანა, გვინდა ცალკეულ ჯიშთა მეცნიერული კატალოგი ყურადღების საგნად ვაქციოთ.

ამ ზუთი წლის დაკვირვების შედეგებმა და ჩვენმა ეთნოგრაფიულმა მუშაობამ დაგვარწმუნა, რომ მართალია, დაბლარი ვაზი ბარში, ბანძის ქვემოთ, და ასევე მთის წინაში ხარდანის ჯიშის ვაზი და ხარდანის კულტურა იყო გავრცელებული, მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ასეთ იშვიათ შემთხვევებს შეეცვალოს ვაზის მალღარი. ისეთ შედარებით ტენიან მხარეში,

როგორც კოლხეთია, მალლარი ვაზი უძველესი დროიდან მე-
საფერის კულტურად იყო აღიარებული.

მაგრამ, როცა ფილოქსერამ ზოგიერთი ჯიში განადგურა,
შემცირდა ტყიანი მასივები და მიწის საკარმიდამოს რაოდენო-
ბამ იკლო, გლეხმა თვალნათლივ დაინახა დაბლარის საჭიროე-
ბა. სტაროსელსკიმ უკვე შეარჩია იმერეთში რამდენიმე ჯიში და
დაიწყო მისი ფართო მასშტაბით მყნობა და გაშენება. მან ყვე-
ლა კუთხიდან შემოიკრიბა ვაზით და მისი მყნობით დაინტერე-
სებულნი და ასწავლა მწარეს გამოყენება, დამყნობისა და დაბ-
ლარის გაშენება. ჯიშების კვლევას მეცნიერ-მევენახე სჭირ-
დებოდა. ასეთი კი მათ შორის არავინ იყო და მთელს დასავლეთ
საქართველოში მათი მასწავლებლის (სტაროსელსკის) მიერ
გამოყვანილი ჯიშები გავრცელდა. ამიტომ არავის უძებნია
უკვე განადგურების პირას მისული ადგილობრივი, უფრო მა-
ლალი ჯიშის ვაზი. მხოლოდ მიურატისეული კულტურა დარ-
ჩა სამეგრელოში. მან მის მამულში იპოვა მშობლიური ჯიშის
„მერლოს“ მსგავსი და უკეთესი — ოჯალეში. შეეცადა კიდევ
მალლარიდან დაბლარზე დაეყვანა. მოაწყო ფართო სავენახეც,
მაგრამ მისი ნარგავები ნაკლოვანი აღმოჩნდა და „მერლოს“
ჩამოტანა და „წახმარებაც“ დასჭირდა; მევენახე მარკოზ სურ-
მავეა გვარწმუნებდა: „ოჯალეში დაბლარი ჯიში კი არაა, არა-
მედ სახეოა. ამასთან იგი გვიან მწიფდება, თანაც დაბლარზე
ბევრს არ ისხამს, თუმცა მისი ღვინო მალალი ხარისხისაა“.
დაბლარზე დაყვანილი ეს ჯიში გლეხს ბევრს არაფერს აძლევ-
და, ამიტომ ვერ გავრცელდა. გლეხი კვლავ მალლარს კრეფდა,
სანამ დობერებში იყო. როცა ტყიანი მოისპო, ეს ჯიშიც მიჰ-
ყვა. სხვა ჯიშები კი მიურატს არ უძებნია. გლეხს დაბლარზე
დაყვანა არ უცდია. მას ღვინო სჭირდებოდა. ცოლიკაურისა
და ციციქას დაბლარი ყოფნიდა. თავის მცირე ნაკვეთზე იზაბე-
ლასა და კაჭიჭის რამდენიმე შირსაც იცავდა. ეს ჯიშები ფი-
ლოქსერამ ნაკლებად დააზიანა. იზაბელა კარგად მსხმოიარეა.
ამასთან, მცირე ტერიტორია სჭირდებოდა, მოსავალსაც კარგს
იძლეოდა, ღვინოზე მოთხოვნას უკმაყოფილებდა და თანდა-
თანობით მიატოვა, მიივიწყა სხვა ჯიშთა მალლარის მრავალსა-
ხეობა. ჯიშებს იცნობდა, მისი ღირსება იცოდა. მაგრამ, შექმ-
ნილმა პირობებმა დაავიწყა. ირაკლი ლაშხიამ და მარკოზ სურ-

მავამ თავიანთ საკარმიდამო ნაკვეთებზე მათი დაბლარზე და ყვანაც სცადეს და საინტერესო შედეგები მიიღეს, რასაც შედეგად აფასებდა აკადემიკოსი ივ. ჯავახიშვილი: ამ ჯიშებში შესახებ ადგილებზე ბევრი საინტერესო მოგონებები ჩავიწერეთ (ნალექსაოში — ჩაგუ საკანდელია, სერგოეთში — თომა ინჯგია, ინჩხურში: ივანე უჩავა, ზოსი წოწორია, მიხა ხელაია, მიხა ლაგვილავა და ა. შ.).

ამრიგად, ამ ჯიშებს გლეხი იცნობდა და აფასებდა, მაგრამ მათი აღდგენა არ შეეძლო.

აკადემიკოსმა ნ. კეცხოველმა, პროფესორებმა მ. რამიშვილმა და დ. ტაბიძემ სურმავასა და ლაშხიას პრაქტიკას საკმაოდ მაღალი შეფასება მისცეს შრომაში „საქართველოს ამპელოგრაფია“. ჩვენი დღევანდელი მოთხოვნები ამ მხრივ ახალი რესურსების, რეზერვების ძიებასა და გამოყენებას მოითხოვს. ამიტომ იკისრა ეს მძიმე, შრომატევადი საქმე გეგმაკორის სარაიონთაშორისო სამხარეთმცოდნეო მუზეუმმა. მუზეუმის კოლექტივმა მიაგნო ამ წყაროს, დააკვირდა გლეხკაცის სამეურნეო პრაქტიკას და მიზნად დაისახა ეს საინტერესო საქმე წამოეწყო.

ამ სულისკვეთებით წამოიწყო ეს საქმე და გრძელდება დღემდე. ეს კატალოგიც ამ შედეგების ფართო პუბლიკაციის მიზანს ემსახურება. ჯიშების ნაკვეთზე გადმოტანის თანმიმდევრობით იწყება მათი ჩამოთვლა და ჩვენება, მართალია, იგი ამპელოგრაფიული ცოდნისა და გამოცდილების მქონე პროფესიონალ მევენახე-მეცნიერის გაკეთებული არაა, ზოგან დახასიათება და ფაქტის რეგისტრაცია, შედეგების ზოგადი აღწერა ზერელე და ნაკლოვანია, მაგრამ ეს ხომ ამ ჯიშებზე დაკვირვებული თვალთ დანახული და აღწერილი ფაქტებია.

მორიგეობა. ასეთი მორიგეობა კი ტრადიციული ყოფილა. ალბათ სხვა ჯიშებიც საადრეო იყო. „ნოვა“-საგან განსხვავდება ყურძნისა და ღვინის უფრო სტაბილური შაქრიანობითა და სპირტიანობით. ცვალებადობა არ ახასიათებს.

შექანიკური ანალიზის შედეგები

საშუალოდ 1 მტრის წონა გრამებში	100 ცალი მარცხლის წონა გრამებში	100 ც მარცხლის რბილობის წონა გრამებში	100 ც მარცხალში წვეინის წონა გრამებში	100 ცალი მარცხლის კონის წონა გრამებში	100 ც მარცხლის წიპწის წონა გრამებში	საშუალოდ 1 მარცხალში წიპწის რაოდენობა (ცალუბში)	მომწიფებულ კულტურე მუხლთაშორის მანძილი სანტიმეტრებში	ერთი ძირის საშუალო მსხმოიარობა მტკვნებში	ერთი ძირიდან მიღებული ნაყოფის წონა კილოგრამებში	საშუალო-საქიტარო მოსავლი (ცენტნერებში)
110	129	37	77	11	14	1-2	4-5	33	3	90-100 ც/მ ²

ქიმიური ანალიზის შედეგები

წელი	დაკრეფის თარიღი	შაქარმზომი ხელსაწყოს ჩვენება	თერმომეტრის ჩვენება	შაქრის შემცველობა % -ში
1977	10/VIII	1,072	23°	17%
1978	4/VIII	1,072	25°	17%
1979	18/VIII	1,080	24°	18,3%
1980	25/VIII	1,075	26°	17,5%
1981	12/IX	1,072	28°	17%

ლიტერატურაში დასახელებული არ არის. ნ. კეცხოველს „საადრეო თეთრი“ მითითებული აქვს ქართლში.

2. მაჭყვადინა — შავი ყურძნის ჯიში (მაწყვატერა). საკოლექციო ნაკვეთზე შემოიტანეს შ. ნაროუშვილის ნაკვეთიდან. მან 40 ძირი 1975 წ. დაამყნო თამაკონში, თავამეულის უბანში. „მაჭყვადურზეა“ ორი ძირი ნაპოვნი და გადატანილია შოთა ნაროუშვილის ნაკვეთზე. აქედან კვირტები აიღეს და

აქვე დაამყნეს. უყვარს მზიანი ადგილები, როგორც კვათოს, ხორშის, სარაქონისა და სხვა ადგილების ფერდობებზე. სხვაგან ალება ვერ მოვახერხეთ, ყველგან გამჭრალის. მადლიერი ჯიშია, დაბლარსაც კარგად ეგუება. მისი ფოთოლი საკმაოდ ფართე და დანაკეთულია, ქვედა მხარეზე შებუსუსი. ყლორტი მოკლე მუხლებით ხასიათდება. მუხლთაშორის სივრცეზე მოწითალო ფერისაა და მკვეთრად შებუსუსი, აქვს საკმაოდ დიდი, კონუსური ფორმის მტევანი. ისხამს კარგად. მწიფე ნაყოფი გიშრისფერია. შემოდის ოქტომბრის დასასრულს. ნოემბერშიც შეიძლება ხეზე შემორჩეს. თამაკონში ამბობენ: „დეკემბერშიც ხეზე იყო და მოკრეფას ვერ ვასწრებდითო. შემდეგ ყლორტიდან მტევანი თვითონ წყდება და ღორები სულ ამოსვრილი იყო მისი წვენიტო“. ადგილზე კარგად გაიხარა. ავადმყოფობის მიმართ გამძლეა. ღვინო დგება მაღალი ხარისხის, სასიამოვნო დამახასიათებელი გემოთი და სურნელებით. მაგარ და ხშირ შეწამვლას არ საჭიროებს.

ბიოლოგიური დაკვირვების შედეგები

ტირის ფაზა	კვირტის გაშლის ფაზა	ყვავილობის ფაზა	მტევნის დამსხვლეების ფაზა	ფოთოლ-ცვენის ფაზა	აქტიურ პერიოდში გავლილ ღვინო ჯამი
27/II— —12 IV	12/IV— —25/V	25/V— —3/VI	3/VI— —27/X	27/X— —26/X	
50	43	9	146	30	278

შექანიკური ანალიზის შედეგები

ერთი ცალი მტევნის წონა საშუალოდ გ-ში	100 ცალი მარცხლის წონა გრაიმებში	100 ცალი მარცხლის რბილობის წონა გ-ში	100 ცალ მარცხალში რბილობის წონა გრაიმებში	100 ცალ მარცხალში კანის წონა გ-ში	100 ცალ მარცხალში წიბების რაოდენობა გრაიმებში	ერთ ცალ მარცხალში წიბების რაოდენობა ცალე-ბში	მომწიფებულ ყლორტზე მუხლთაშორის მანძილი სანტიმეტრებში	ერთი ძირის საშუალო მსხვილობა მტევანებში	ერთი ძირიდან მიღებული ნაყოფის წონა კგ-ში	საშუალო-საკექტარო მო-სავლიანობა ცენტნერებში
124	132	92	12	16	12	1-2	8-9	33	4,5	150-160 ცენტ

ქიმიური ანალიზის შედეგები

ქართული
ქიმიკოსთა
შაქარი

წლები	დაკრფის თარიღი	შაქარმზომი ხელსაწყო ჩვენება	თერმომეტ- რის ჩვენ- ება	შაქარი
1977	15/XI	1,100	19°	23,9%
1978	22/XI	1,100	18°	23,9%
1979	18/XI	1,105	19°	25,2%
1980	20/X	1,104	23°	24,9%
1981	25/X	1,100	27°	24,2%

ამ ჯიშზე ზოგადმა დაკვირვებამ დაგვიდასტურა, რომ იგი მაღალი საექსპლოატაციო ღირებულებისაა. მისი ღვინო შედარებით თხელია, სურნელოვანი, დამახასიათებელი ბუკეტით. არ ავადდება. კარგად ეგუება დაბლარს. მტევანი საკმაოდ დიდი ზომისაა, ხშირი მსხმოიარე. ადრეც იკრიფება და მოსავლიანობით გამოირჩევა. ოჯალეშთან შედარებით ყოველმხრივი უპირატესობით სარგებლობს, თუმცა ოჯალეშის გამორიცხვა ჯიშთა ასორტიმენტიდან გამართლებული არ იქნება.

ლიტერატურა: 1. ივ. ჯავახიშვილი, „საქართველოს ეკონომიური ისტორია“. ტ. 11. 1935 წ. გვ. 451 „მაქყვატური“. მცირე ცნობები აქვს, 2. ნ. კეცხოველი, მ. რამიშვილი, დ. ტაბიძე, „საქართველოს ამპელოგრაფია“, საძიებელი, გვ. 436 „მაქყვატური“. კიდევ მოხსენებულია გვ. 3-5.

3. კოლოში — შავი ყურძნის ჯიშია (მწარესი). მუზეუმის ეზოში მოტანილია სერგიეთიდან, თომა ინჯგიას ეზოდან. შემდეგ აქ მიღებული კვირტებით შოთა ნაროუშვილმა მწარეზე დაამყნო. 1973 წელს საკოლექციო ნაკვეთზე დაირგა 80 ძირი. ახასიათებს ხშირი ვეგეტაცია. მოცილილი კვირტის ადგილას ახალ კვირტს ისხამს და სწრაფად იზრდება, ხშირად ახალი ამონაყარი მწიფობას ასწრებს ოქტომბრის თვეში. ფოთლი წვრილი და დაკუთხული აქვს, ფოთლის ზედაპირი პრილა, საკმაოდ დანაკეთული. ყლორტზე მუხლები ხშირია, მუხლთაშორის მანძილი მცირე. ყლორტს მოწითალო ფერი გადაჰკრავს. დაბლარს შეეგუა, მძიმე და ხშირ შეწამვლას ვერ იტანს. მაღლარზე უფრო ლაღად იზრდება, დაბლარზედაც კარ-

გად ისხამს. ზოგ ნეკზე 12-16 მტევანიც კი ასხია. იცის მტერი, ცილინდრული ფორმის მტევნები, ხშირად ცილინდრული კონუსური ფორმის, წვრილი მარცვლებით, მწიფე ნაყოფი გირსიფერია, მარცვალი შედარებით მომწაროა, მისი ღვინო მალალი ხარისხისაა, შაქრისა და სპირტის საკმაოდ დიდი შემცველობით. ღვინოს თაფლის ფიჭის გემო დაჰკრავს; ხასიათდება სასიანივნო სუნითა და ბუკეტით. ავადმყოფობის მიმართ გამძლეა; ხშირი შეწამვლა ცნებს, დაბლარს ეგუება. უფრო მალარს ესწრაფვის. ადგილს კარგად შეეგუა. მას კოლხეთის ყველა მხარეში ეძახიან „კოლოშს“, „კოლოშონას“, „დიტოში კოლოშს“, „კოლოშურს“ და ა. შ. ამ ადგილებში გლეხების გადმოცემით, უძველესი დროიდან ყველგან კოლოშის ვაზი ყოფილა, შემდეგ გაჩეხილა. ზოგან „უშრომელასაც“ უწოდებენ. ბიოლოგიური აღნაგობით კაჭიჭს მოგვაგონებს, მაგრამ მისი და კაჭიჭის ღვინის ბუკეტი ძლიერ განსხვავებულია.

ბიოლოგიური დაკვირვების შედეგები

ტირის ფაზა	კვირტის გაშლის ფაზა	ყვავილობის ფაზა	მარცვლის დამსხვილების ფაზა	ფოთოლცვენის ფაზა	აქტიურ პერიოდში ვავლილ დღეთა ჯამი
2/11. 3/IV	3/IV. 17/V	17/V. 26/V	25/V. 21/VIII	21/VIII. 9/IX	
60	37	10	127	20	254

მექანიკური ანალიზის შედეგები

საშუალოდ ერთი მტევნის წონა გ-ში	100	საშუალოდ ერთი ცალი მარცვლის წონა გრაიმებში	107	100 ცალი მარცვალში წონის გრაიმებში	70	100 ცალი მარცვალში რბილობის წონა გრაიმებში	15	100 ცალი მარცვალში კანის წონა გრაიმებში	12	100 ცალი მარცვალში წიბის წონა გრაიმებში	10	საშუალოდ ერთი ცალი მარცვალში წიბების რაოდენობა	1 2	მომწიფებულ ყლორტზე მუხლთაშორის მანძილი სანტიმეტრებში	5-6	ერთი ძირის საშუალო მსმლიარობა გრაიმებში	38	ერთი ძირის ნაყოფის საშუალო წონა კილოგრამებში	3,5	საშუალო-საშეკეტარო მონაკვლიანობა	120 - 150 ცენტ.
---------------------------------	-----	--	-----	------------------------------------	----	--	----	---	----	---	----	--	-----	--	-----	---	----	--	-----	----------------------------------	-----------------

წლები	დაკრფის თარიღი	შაქარმზომი ინვენტარის ჩვენება	თერმომეტრის ჩვენება	შაქარი % -ში
1977	10/IX	1,095	22°	22,5%
1978	15/IX	1,095	21°	22,5%
1979	20/IX	1,090	24°	21,5%
1980	12/IX	1,090	25°	21,5%
1981	11/X	1,090	25°	21,5%

დაკვირვებამ დაგვარწმუნა ჯიშის პერსპექტიულობაში; არც განსაკუთრებულ მოვლას მოითხოვს. საკმაოდ მსხმოიარეა. უფრო ფართო მასივზე, უფრო მაღალი შტამბით ალბათ 120-130 ცენტნერამდე მოსავალს მოგვცემს, ამიტომ მისი ფართო მასშტაბით დანერგვა უდავოდ საჭირო და აუცილებელია.

ლიტერატურა: ივ. ჯავახიშვილი, „საქართველოს ეკონომიური ისტორია“, ტ. 11, 1935 წ. აქვს მოკლე, ზოგადი ცნობები.

2. ნ. კეცხოველი, მ. რამიშვილი, დ. ტაბიძე, „საქართველოს ამპელოგრაფია“, საბებელში გვ. 436. ასევე მოხსენებულია ჩამოთვლებში, გვ. 3, 22, 37, 38, 40.

4. დღუნდღუში — წითელი ყურძნის ჯიშია. მოტანილია ირ. ლაშხიას ეზოდან (ყურბუ). ნაკვეთზე დაირგა 1965 წელს. ირაკლი ლაშხიამ თავის ნაკვეთზე დაბლარზე დაიყვანა და კარგი მოსავალი მიიღო. შოთა ნაროუშვილმა კვირტები ლაშხიას ეზოდან აიღო და დაამყნო. ნაკვეთზე დარგა 25 ძირი. დაბლარს შეეგუა ხშირსა და მაგარ შეწამვლას არ საჭიროებს. ზედა მხარეზე აქვს პრილა, სამნაკეთიანი ოვალური ფოთლები, ქვედა მხარეზე ოდნავ მოწითალო და შებუსუსული. ყლორტზე მუხლთაშორის მანძილი შედარებით მცირეა. იცის მსხვილი, წოწოლა, ცილინდრულ-კონუსური მტევნები. მწიფდება ხორცისფრად, ნაყენიც ხორცისფერია. მისი ღვინო ხასიათდება სასიამოვნო სუნითა და გემოთი; მეტად მსხმოიარეა; ავადმყოფობის მიმართ გაშლე. ნიადაგს კარგად ეგუება. დაბლარზე მტევნები უფრო მსხვილია. ღვინო ოდნავ მწკლარტე, ადგის მსგავს, სასიამოვნო გემოს ატარებს, ამიტომ მას „თეთრ ადგისა“ ეძახიან. თუმცა პროფ. მ. რამიშვილის აზრით, იგი წმინდა კოლხური ჯიშია და არაფერი აქვს საერთო ამერიკულ იზაბელასთან.

ბიოლოგიური დაკვირვების შედეგები

ტირის ფაზა	კვირტის გაშლის ფაზა	ყვავილობის ფაზა	მარცვლის და მსხვილების ფაზა	ფოთოლცვენის ფაზა	მარცვლის და მსხვილების ფაზა
2/III. 3/IV	3/IV. 28/V	28/V— 1/VI	1/VI. 24/VIII	24/VIII. 9/X	გავლილ დღეთა ჯამი
60	55	14	85	20	234

მექანიკური ანალიზის შედეგები

საშუალოდ 1 მტენის წონა გრამებში	100 ცალი მარცვლის წონა გრამებში	100 ცალ მარცვალში წვეწვანის წონა გრამებში	100 ცალი მარცვლის რბილობის წონა გრამებში	100 ც. მარცვლის კანის წონა გრამებში	100 ცალი მარცვლის წიბო-წიბის წონა გრამებში	საშუალოდ 1 ცალ მარცვალში წიბოების რაოდენობა (ცალკეში)	მომწიფებულ ყლორტზე საშუალოდ მუხლათა შორის მანძილი	1 ძირის საშუალო მსკობიარობა მტევნებში	ერთი ძირიდან მიღებული ნაყოფის საშუალო წონა მგ-ბში	საშუალო-საბაქტარო მოსავალი
120	199	131	31	23	14	1—2	5—6	50	5,8	150—160 ცმ ² .

ქიმიური ანალიზის შედეგები

წლები	დაკრეფის თარიღი	შაქარმზომი ხელსაწყოთა ჩვენება	თერმომეტრის ჩვენება	შაქარი % -ბში
1977	15/IX	1,080	18°	18%
1978	16/IX	1,080	18°	18%
1979	11/IX	1,075	24°	17,5%
1980	23/IX	1,074	24°	17,5%
1981	11/X	1,070	25°	17%

დაკვირვების შედეგად გამოირკვა, რომ ეს ჯიში სუფრისთვისაც საუკეთესოა და ღვინისთვისაც. სუფრაზე საკმაოდ

ხანგრძლივად ინარჩუნებს ფერს. არ ჭკნება, არ კარგავს ფორმას. მისი ღვინო სასიამოვნო მწკლარტეა. გამოირჩევა თავისი ბუკეტით, სურნელებითა და უხემოსავლიანობით. საექსპლოატაციოდ ვარგისია. მართალია, ღვინო მაღალშაქრიანი და სპირტიანი არაა, მაგრამ სპეციფიკური გემოთი და სურნელებით ხასიათდება. პროფ. გ. მიქელაძის აზრით, ბორდოს ღვინის მსგავსია.

ლიტერატურა: 1. ივ. ჯავახიშვილი, „საქართველოს ეკონომიური ისტორია“. ტ. 11, 1935 წ., გვ. 450. მეორე ცნობებია.

2. ნ. კეცხოველი, მ. რამიშვილი, დ. ტაბიძე, „საქართველოს ამპელოგრაფია“, 1960 წ., საძიებელი, გვ. 435. დასახელებულია გვ. 37.

ნ. პანეში — შავი ყურძნის ჯიშია. მუზეუმში ააღზინოდან 1964 წელს მოიტანა მევენახე მარკოზ სურცევამ, ხოლო 1973 წელს ჩვენი და თავისი საკუთარი ნაკვეთიდან კვირტები აიღო შოთა ნაროუშვილმა. მაღლარი ჯიშია, დაბლარსაც კარგად ეგუება. 1975 წელს 20 ცალი ნაკვეთზე დაირგა; აქვს ფართო ფოთლები, სამნაკეთიანი, შედარებით ნაკლები სიხშირის, დაკბილული გონიოებით, რაც ქვედა ნხარებზე საკმაოდ ბუსუსიანია; ხასიათდება მძლავრი ყლორტებით, მოკლე მუხლთაშორისებით, თეთრი, ქეჩისებური ბუსუსითაა დაფარული. ყლორტს რუხი მოწითალო ფერი გადაჰკრავს. მისი მტევანი ცილინდრული ფორმისაა (16—18 სმ), აქვს მოზრდილი მარცვლები. მწიფე ნაყოფი გიშრისფერია. შემოდის ოქტომბრის თვეში; ავადმყოფობის მიმართ გამძლეა. ღვინო მაღალი ხარისხისაა, გამოირჩევა სპეციფიკური გემოთი და სურნელებით. გაღმომცემით, ჭოდის მსგავსად „საწელაშეს“ ეძახიან.

ბიოლოგიური დაკვირვების შედეგები

ტირის ფაზა	კვირტის ფაზა	ვაშლის ფაზა	შავილო-ბის ფაზა	მარცვლის და-მსხვილების ფაზა	ფოთოლ-ცეშის ფაზა	აქტიურ პერი-ოდში გავლილ დღეთა რაოდენობა
21/II — —14/IV	14/IV. 17/V	17/V — —26/V	26/V. 27/IX	27/IX — —29/XI		
52	33	9	154	33	281	

შექანიკური ანალიზის შედეგები

საშუალოდ 1 ცალი მტვირის წონა გ-ბში	100 ცალი მარცვლის წონა გრამებში	100 ცალ მარცვალში წვივის წონა გ-ბში	100 ცალ მარცვალში რბილობის წონა გრამებში	100 ცალ მარცვალში კა-ნის წონა გრამებში	100 ცალ მარცვალში წებების რაოდენობა გ-ბში	საშუალოდ მარცვალში წიპწების რაოდენობა ცალ-ში	მომწიფებულ ყლორტზე მუხლთაშორის მანძილი სმ-ბში	ერთი ძირიდან მიღებული საშუალო მსხმოიარობა	ერთი ძირიდან მიღებული ნაყოფის წონა კილოგრამებში	საშუალო-საქეპტარო გვიგუნის ცენტრალური საველიანობა
120	146	104	14	16	12	1-4	6-7	3,5	3	100 - 120 ცენტ.

ქიმიური ანალიზის შედეგები

წლები	დაკრეფის თარიღი	შაქარმზომი ხელ-საწყის ჩვენება	ხელ-თერმომეტრის ჩვენება	შაქარი %-ბში
1977	10/XI	1,081	17°	18,6%
1978	5/XI	1,085	17°	19,9%
1979	28/X	1,092	19°	21,8%
1930	20/X	1,086	21°	20,2%
1981	24/X	1,085	23°	20,2%

ჯიში უდავოდ საექსპლოატაციო ღირებულებისაა, მისი დანერგვა საესეებით შესაძლებელია. ღვინისა და ყურძნის სიუხვის ბაზაა, მაგრამ გამოუყენებელი რესურსი.

ლიტერატურა: 1. ივ. ჯავახიშვილი, „საქართველოს ეკონომიური ისტორია“ ტ. 11. 1935 წ., გვ. 451. არის ზოგადი ცნობები.

2. მ. რამიშვილი, „საქართველოს ამპელოგრაფია“, 1970 წ. გვ. 474. ჯიში აღწერილია. 3. ნ. კეცხოველის, მ. რამიშვილისა, დ. ტაბიძეს შრომაში. „საქართველოს ამპელოგრაფია“, 1960 წ., გვ. 260—263. ჯიში დეტალურადაა აღწერილი. ჩართულია ვაზის ფოთლის, ყლორტისა და ყურძნის ფერადი ფოტო, არის დაკვირვებათა სტატისტიკური ცნობებიც.

6. მახვატელი — მახვატური — შავი ყურძნის ჯიშია (სატკვერი, საკენტი). მუზეუმში მოიტანა მ. სურმაევამ (სალხინო) 1965 წელს. 1974 წელს შ. ნაროუშვილმა აიღო მისი კვირ-

სურ. 1. კოლოში

სურ. 2. ღუნღლეში

სურ. 3. პანეში

სურ. 4. მახვატელი

სურ. 5. ვებრძვერი

სურ. 6. შონერი

საქ. სსრ. კ. მარქლის
 საბ. სსრ. სსრ. მ.
 შონერი

სურ. 7. ხოჯიში თოლი

სურ. 8. ოჯალეში

სურ. 9. კოდი

სურ. 10. ჩეპი ფეში

სურ. 11. ჩეხარდანი

სურ. 12. კაპური

ტები და დაამყნო. 1975 წელს საკოლექციო ნაკვეთზე 30 ძირი დაბლარი დაირგა. დაბლარზე გაიხარა. ხასიათდება ფართო, შედარებით სუსტად დაკბილული სამნაკვეთიანი ფოთლები. ფოთლის ზედა მხარე საკმაოდ ძარღვიანი და დანაკეთულია; ქვედა მხარე ბუსუსიანი; აქვს ძლიერი ყლორტები. კარგი ვეგეტაციით ხასიათდება. ღერო ოდნავ მოწითალოა და დაფარულია სქელი ბუსუსით. მუხლთაშორის მანძილი მოკლეა. ვაზი კარგი მსხმოიარია. მტევანი საკმაოდ დიდი (18-20 სმ სიგრძის). კონუსური ფორმის მტევანზე მჭიდროდ განლაგებულია მსხვილი მარცვლები. შემოდის ოქტომბრის თვეში. ღვინო მაღალი ხარისხისაა, გამოირჩევა განსაკუთრებული გემოთი, სისქითა და სურნელებით. ადგილობრივ ნიადაგს კარგად ეგუება. ავადმყოფობის მიმართ გამძლეა. უფრო ეფექტურ შედეგს იძლევა მაღალი შტამბი.

ბიოლოგიური დაკვირვების შედეგები

ტირის ფაზა	კვირტის გაშლის ფაზა	ყვავილობის ფაზა	მარცვლის და მსხვილების ფაზა	ფოთოლ-ცვენის ფაზა	აქტიურ პერიოდში გავლილ დღეთა ჯამი
26/II— —18/IV	18/IV. 20/V	20/V. 6/VI	6/VI. 27/X	27/X— —14/XI	
51	32	17	143	18	261

მექანიკური ანალიზის შედეგები

საშუალოდ 1 ცალი მტეხის წონა გ-ბში	100 ცალი მარცვლის წონა გრამებში	100 ცალ მარცვალში წმინის წონა გ-ბში	100 ცალ მარცვალში რბილობის წონა გრამებში	100 ცალ მარცვალში კანის წონა გრამებში	100 ცალ მარცვალში წმინის წონა გრამებში	საშუალოდ ერთ ცალ მარცვალში წმინების რაოდენობა	მომწიფებულ ყლორტზე საშუალოდ მუხლთაშორის მანძილი სმ-ბში	ერთი ძირის საშუალო მსხმოიარობა მტევანში	ერთი ძირიდან მიღებული ნაყოფის წონა კილოგრამებში	საშუალო-საკექტარო მოსავლიანობა ცენტ-ბში
115	144	100	6	28	10	1—2	5—6	30	4,5	150—160 ცენტნ.

ქიმიური ანალიზის შედეგები

ქართული
საბჭოთაო აკადემია

წლები	დაკრეფის თარიღი	შაქარმზომი საწყის ჩვენება	თერმომეტრის ჩვენება	შაქარი % -ბში
1977	20/X	1,080	20°	19%
1978	5/XI	1,092	19°	21,5%
1979	18/X	1,090	18°	21,5%
1980	19/X	1,090	26°	21,5%
1981	25/X	1,085	24°	20,5%

მახვატელი, ჩვენს საკოლექციო ნაკვეთზე წარმოებულ დაკვირვებით, კოლხური შავი ყურძნის ჯიშთა შორის ერთ-ერთი გამორჩეული საექსპლოატაციო ღირებულებისაა, ამასთან დიდ მოსავალსაც იძლევა. ადგილს კარგად ეგუება და ღვინოც მაღალი ღირსებით გამოირჩევა.

ლიტერატურა: 1. ნ. კეცხოველი, მ. რამიშვილი, დ. ტაბიძე, „საქართველოს ამპელოგრაფია“, 1960 წ., მოხსენებულია საძიებელში, გვ. 236, ასევე, საერთო დასახელებაში, გვ. 23, 26, 27, ჯიში აღწერილი არ არის.
2. ივ. ჭავჭავაძე, „საქართველოს ეკონომიკური ისტორია“, ტ. 11, 1935 წ., გვ. 451. მოხსენებულია და მცირედ დახასიათებულია კიდევ.

7. ეგურძგური (თეთრი ყურძნის ვაზი). მუზეუმში 1965 წელს მოიტანა მევენახე ირაკლი ლაშხიამ. მუზეუმისა და მისი ნაკვეთიდან (ირაკლის მთელი დაბლარი სავენახე აქვს დამყნობილი და გახარებული) შოთა ნაროუშვილმა აიღო კვირტები, გამოიყვანა 70 ძირი ნერგი, რომელიც ჩვენს ნაკვეთზე 1975 წელს დაირგა.

მაღლარი ჯიშია, დაბლარსაც კარგად უძლებს. ნიადაგს ეგუება. უყვარს მაღალი შტამბი. ძლიერი ხსნარით შეწამვლა ენებს. ავადმყოფობის მიმართ გამძლეა. აქვს საკმაოდ ღონიერი ყლორტები მოკლე მუხლთაშორისებით. ყლორტი შეფერილია მოწითალო ფერით და დაფარულია ბუსუსებით. ასევე საკმაოდ სრული, სამნაკვთიანი, გონივებდაკბილული ფოთლის ქვედა მხარე შებუსუსულია, ისხამს ცილინდრულ-კონუსური ფორმის მომსხო მტევნებს. მომწიფებული მარცვალი გამკვირვალე ქარვისფერია. დგება საუკეთესო ღვინო, დამახასიათებ-

ლი გემოთი და სურნელებით. ეტყობა იგი მთელს კოლხეთში იყო გავრცელებული («გურგურონა» — ადგილის სანაწილე წოდებაა).

ბიოლოგიური დაკვირვების შედეგები

ტირის ფაზა	კვირტის გაშლის ფაზა	ყვავილობის ფაზა	მარცელის და მსხვილების ფაზა	ფოთოლ-ცვენის ფაზა	აქტიურ პერიოდში გავლილ დღეთა ჯამი
23/II — 15/IV	15/IV, 24/V	24/V — 3 VI	3/VI, 26/X	26/X — 19/XI	
54	49	17	156	23	299

მექანიკური ანალიზის შედეგები

საშუალოდ ერთი მტკვნის წონა გ-ბში	100 ცალი მარცელის წონა გრაგმებში	100 მარცელში წვევის წონა გრაგმებში	100 მარცელში რბილობის წონა გრაგმებში	100 ცალ მარცელში კანის წონა გრაგმებში	100 მარცელში წიპწის წონა გრაგმებში	საშუალოდ 1 მარცელში წიპწების რაოდენობა (ც-ლობით)	მომწიფებულ ყლორტზე მუხლათაშორის მანძილი სანტიმეტრებში	ერთი ძირის საშუალო მსხმოიარობა მრეცნებში	ერთი ძირიდან მიღებული ნაყოფის წონა კგ-ში	საშუალო-საქექტარო მოსავალი ცენტ-ბში
100	144	94	6	34	10	1—3	6—7	36	3,5	115—120 ცენტნ.

ქიმიური ანალიზის შედეგები

წლები	დაკრფვის თარიღი	შაქარმშომი ხელსაწყოს ჩვენება	თერმომეტრის ჩვენება	შაქარი %-ბში
1977	3/XI	1,095	18°	22%
1978	5/XI	1,095	19°	22,3%
1979	20/X	1,095	20°	22,6%
1980	19/X	1,095	24°	23,6%
1981	24/X	1,095	25°	22,8%

დაკვირვების შედეგად დადასტურდა, რომ ეს ჯიში ხა-
ათდება მაღალი საექსპლოატაციო ღირსებით. ადგილსა და სივრცეში
კლიმატის მიზეზიანობას კარგად იტანს. მისი ყურბები და
ღვინო საუკეთესოა. ცოლიკაურსა და ციციქას ჯიშებს სჯობნის
ადგილობრივ პირობებში. იმერული ჯიშების შეცვლა ამ ჯი-
შით სავსებით შესაძლებელია.

ლიტერატურა. 1. ივ. ჯავახიშვილი, „საქართველოს ეკონომიური ის-
ტორია, ტ. 11. 1935 წ., გვ. 454. იგი მას „ე გ უ რ ძ გ ე უ ლ ს“ უწოდებს
და აღნიშნავს, რომ აღწერილობა არ მოგვეპოვება.

2. ნ. კეცხოველი, მ. რამიშვილი, დ. ტაბიძე, „საქართველოს ამბელო-
გრაფია“, 1960 წ., საძიებელი. „ე გ უ რ ძ გ ე უ ლ ი“. გვ. 435. მოხსენებუ-
ლია ჩამოთვლებში, გვ. 3. 23, 27.

8. შონურა—შავი ყურძნის ჯიშია (სვანური). 1964 წელს
გ. ფარულავამ და ე. ჭოჭუამ კიკილაშვილების ოჯახიდან
(ნახუნაო) მუზეუმის ნაკვეთზე მოიტანა, ხოლო გრიგოლ ცანა-
ვამ საკუთარი ეზოდან. 1973 წელს შოთა ნაროუშვილმა მუზე-
უმის ხელმძღვანელობის მითითებით მუზეუმის ნაკვეთიდან
და გრიშა ცანავას ეზოდან აიღო კვირტები და დაამყნა 30 ძი-
რი, რომელიც 1975 წ. მუზეუმის საკოლექციო ნაკვეთზე დაბ-
ლარზე დაირგა. ასეთი ცდა არავის ჩაუტარებია. ოჯალეშა და
შონურს შორის დიდი მსგავსების გარდა, განსხვავებაც არის.
მისი ფოთოლი შედარებით ოვალურია, სამნაკვთიანი, სუსტად
დაკბილული, ქვედა მხარე შედარებით მცირე ზომის ბუსუსე-
ბით დაფარული, ყუნწთან შეერთებისას ქმნის ოჯალეშისაგან
განსხვავებით ოდნავ ოვალურ სამკუთხედს, ხასიათდება მო-
წითალო ფერის ყლორტით, ხშირი მუხლთაშორისი მანძილით
(5—6 სმ). მუხლის ზურგულა მკვეთრად გამოყოფილია. ხშირი
მსხმოიარეა. მტევანი მოცულობით მცირე ზომისაა, რომელ-
ზედაც მარცვლები მჭიდროდ განლაგებულია. აქვს კონუსის
ფორმის მტევანი. დამწიფებული ნაყოფი გიშრისფერია, ავად-
მყოფობის მიმართ გამძლე. დაბლარზე მოითხოვს ხშირ და სა-
შუალო სიმძლავრის ბორდოს ხსნარით შეწამვლას; დაბლარს
შეეგუა. მწიფდება ნოემბრის თვეში. ღვინო დგება მაღალი ხა-
რისხის, ოჯალეშთან შედარებით უფრო თხელია, განსხვავე-
ბული გემოთი და სურნელებით.

ბიოლოგიური დაკვირვების შედეგები

ტირის ფაზა	კვირტის გაშლის ფაზა	ყვავილობის ფაზა	მარცვლის დამსხვილების ფაზა	ფოთოლ-ცვენის ფაზა	იქტიუზის დასრულების დღე და დღეთა ჯამი
21/II — 14/IV	14/IV, 22/V	22/V — 6/VI	6/VI, 4/XI	4/XI — 19/XI	
52	38	15	151	15	271

შექანიკური ანალიზის შედეგები

საშუალოდ 1 მტენის წონა გრამებში	100 მარცვლის წონა გრამებში	10 მარცვლის წენის წონა გრამებში	100 მარცვალში რბილობის წონა გრამებში	100 მარცვალში კანის წონა გრამებში	10 მარცვალში წიწების წონა გრამებში	საშუალოდ 1 მარცვალში წიწების რაოდენობა ცენტლებში	მომწიფებულ ყლორტს საშუალოდ მოხლოთაშორის განმედი სმ-ებში	ერთი ძირიდან მიღებული ნაყოფის რაოდენობა მტენებში	ერთი ძირიდან მიღებული ნაყოფის წონა კილოგრამებში	საშუალო-საპექტარო მოსავლიანობა ცენტნერებში
100	134	84	10	20	10	1—3	5—6	33	2,5	80—100 ცენტნ.

ქიმიური ანალიზის შედეგები

წლები	დაკრეფის თარიღი	შაქარმზომი ხელსაწყოს ჩვენება	თერმომეტრის ჩვენება	შაქარი % -ობათ
1977	20/XI	1,097	18°	22,8%
1978	22/XI	1,097	17°	22,8%
1979	16/XI	1,095	18°	22,6%
1960	20/XI	1,101	18°	24,6%
1981	10/XI	1,102	17°	24,2%

დაკვირვების შედეგად დადასტურდა, რომ შონური შედარებით გამორჩეული შავი ყურძნის ჯიშია, მაღალი შაქრის შემცველობით. ღვინო დგება მაგარი და სურნელოვანი. მსხმოიარობით არ განსხვავდება ოჯალეშისაგან. ჰექტარზე კარგი

ბიოლოგიური დაკვირვების შედეგები

ტირლის ფაზა	კვირტის ვაშლის ფაზა	ყვავილობის ფაზა	მარცელის დამსხვილების ფაზა	ფოთოლ-ცვენის ფაზა	ექტურული მარცელის დასრულების დღეთა ჯამი
20/II — 8/IV	8/IV, 29/V	29/V — 11/VI	11/VI, 1/X	1/X — 18/XI	
57	41	13	112	48	271

მექანიკური ანალიზის შედეგები

საშუალოდ 1 მტკინის წონა გრამებში	100 ცალი მარცელის წონა გრამებში	100 ცალ მარცელში წვეინის წონა გრამებში	100 ცალ მარცელში რბილობის წონა გრამებში	100 ცალ მარცელში კანის წონა გრამებში	100 ცალ მარცელში წიბის წონა გრამებში	საშუალოდ 1 მარცელში წიბების რაოდენობა	მომწიფებულ ყლორტზე მუხლთაშორის მანძილი სანტიმეტრებში	ერთი ძირის საშუალო მსხმოიარობა მტკინებში	ერთი ძირიდან მიღებული ნაყოფის წონა კილოგრამებში	საშუალო-საპექტარო მოსავლიანობა ცენტნაირებში
160	284	180	64	24	15	2—3	4 - 5	35	5,2	150—180

ქიმიური ანალიზის შედეგები

წლები	დაკრეფის თარიღი	შაქარმზომი ხელსაწყოთა ჩვენება	თერმომეტრის ჩვენება	შაქარა % -ობით
1977	8/IX	1,070	18°	16%
1978	10/IX	1,72	18°	16,4%
1979	25/X	1,070	24°	16,2%
1980	23/X	1,070	23°	16,2%
1981	11/X	1,070	23°	16,2%

11. ჰოდი — შავი ყურძნის ჯიშია. სახელწოდების წარმოშობა გაურკვეველია. 1964 წელს მუზეუმის მისიეთიერი მონიტორინგის მოუტანა ზოსიმე წოწორიამ (ინჩხური), აქედან შემდგომში შეიღმა აიღო კვირტები და დაამყნო. 1975 წელს საკოლექციო ნაკვეთზე დაირგა 70 ძირი დაბლარი ვაზი. ნაკვეთს კარგად შეეგუა. უყვარს მაღალი შტამბი. სუსტ და წშირ შეწამვლას საჭიროებს. ავადმყოფობის მიმართ გამძლეა. მაღლარი ჯიშია, მაგრამ დაბლარსაც კარგად შეეგუა. აქვს ბუსუსიანი ყლორტები და ფართო გონივრებადკბილული, ხუთნაკვეთიანი ფოთოლი. ახალი ნაზარდი ყლორტი რუხი მოწითალო ფერისაა და კვირვებით დასტურდება, რომ ყველა უძველესი ჯიში, რომელიც მაღალი საექსპლოატაციო ღირებულებით ხასიათდება, გამოირჩევა მოკლე მუხლთშორისებით — 4, 5, 6 სმ, საკმაოდ გამოყოფილი სამუხლო ზურგულათი. ფოთლისა და ყლორტისათვის დამახასიათებელია ბუსუსიანობა, ხოლო ყლორტს ყოველთვის რუხი მოწითალო ფერი გადაჰკრავს, რაც ადენის, კაჟიჟის, ნოვასა და სხვა ჯიშებისათვის უცხოა. ისხამს კარგად, მისი მტევნის სიგრძე 15—17 სმ-ს აღწევს. მტევანი კონუსური ცილინდრული ფორმისაა, მეჩხერი და დატოტვილი. მარცვლი შორი-შორსაა განლაგებული. მწიფობისას მარცვალს ნაცრისფერი ფიფქი ფარავს. ეს თვისება მხოლოდ ამ ჯიშის ვაზისთვისაა დამახასიათებელი. ამიტომ მტევანი მიმზიდველ შთაბეჭდილებას ვერ ტოვებს. მწიფდება ოქტომბერში. ხასიათდება მაღალი შაქრიანობით. გადმოცემით, ამ ყურძნის ღვინო იმდენად მაღალი ხარისხისა ყოფილა, რომ „საზედაშედ“ იყენებდნენ. ღვინო თავისებურია, ოდნავ გადამწიფებული ვაშლის გემოთი, სურნელებითა და მაღალი ხარისხით.

ბიოლოგიური დაკვირვების შედეგები

ტირილის ფაზა	კვირტის გაშლის ფაზა	ყვავილობის ფაზა	მარცვლის დამსხვილების ფაზა	ფოთოლ-ცვენის ფაზა	აქტიურ პერიოდში ვავილი დღეთა ჯამი
10/II — 16/IV	16/IV. 25/V	25/V — 23/VI	23/VI. 27/X	27/X — 14/XII	
38	39	29	127	49	282

მექანიკური ანალიზის შედეგები

საშუალოდ 1 მტკიცის წონა გრამებში	100 ცალი მარცვლის წონა გრამებში	100 ცალ მარცვალში წინის წონა გრამებში	100 ცალ მარცვალში რბილობის წონა გრამებში	100 ცალ მარცვალში კონის წონა გრამებში	100 ცალ მარცვალში წინის წონა გრამებში	საშუალოდ 1 მარცვალში წიაჭების რაოდ. ცალეებში	მოქსოვიდან მუხლთაშორის მანძილი სმ-ში	ერთი ძირიდან მოიხრული ნაყოფის რაოდენობა მტკიცებში	ერთი ძირიდან მოიხრული ნაყოფის წონა კგ-ში	საშუალო-სასაქეპტარო მოსავლიანობა ცენტნებში
120	144	85	8	22	4	1—2	5—6	35	3	100—120 ცენტნ.

ქიმიური ანალიზის შედეგები

წლები	დაკრეფის თარიღი	შაქარმზომი სელსაწყოს ჩვენება	თერმომეტრის ჩვენება	შაქარა %-ობით
1977	—	—	—	—
1978	5/XI	1,085	18°	19,8%
1979	28/X	1,100	19°	23,9%
1980	20/X	1,095	21°	22,6%
1981	26/X	1,090	26°	21,5%

დაკვირვებამ ცხადყო, რომ ჯიშებზე მოქმედებს კლიმატი. თუმცა მის შაქრიანობასა და ხარისხს არ სცემს. მაღალი ღირსებისა და გამორჩეული ღვინის მასალაა. უაღრესად მაღალი საექსპლოატაციო ღირებულების ჯიშია. მისი დანერგვა სასოფლო-სამეურნეო პრაქტიკაში და ადგილობრივი ჯიშის ასორტიმენტში საჭირო და აუცილებელია.

ლიტერატურა: 1. ივ. ჯავახიშვილი, „საქართველოს ეკონომიური ისტორია“. 1935 წ., ტ. 11, „ქოლი“ ჩათვლილი აქვს გურულ ჯიშებში. მართლაც ივანე ჯავახიშვილი ეს კორესპონდენტს იგი ლანხუთში აქვს აღრიცხული, მაგრამ საერთო კოლხური ჯიშია. ამას ადასტურებს გადმოცემები, ადგილის სახელწოდებები „ქოდინა“, „ქოდოხა“, „ქოდნარი“ და ა. შ. გამორიცხული არ არის გურიაში შემორჩენილი ძველი ჯიშის იყოს,

უძველესი ძველკოლხური, რომელიც ბატონ ივანეს აღწერილი არა აქვს. მოხსენებულია გვ. 460. ასევე, იგი დასახელებული აქვს აჭარის ჯიშებს შორის. გვ. 464.

2. ნ. კეტხოველი, მ რამიშვილი, დ. ტაბიძე, „საქართველოს ამბელო-გრაფია“, 1960 წ., საიბეგლეში, გვ. 937, მოხსენებულია გვ. 3. აქ დასახელებულია აჭარულ ჯიშთა შორის. გვ. 15. აქაც აჭარულ ჯიშადაა დასახელებული, გვ. 39. თუმცა ეს არ გამორიცხავს ამ ჯიშის ძველი კოლხური ვაზის ჯიშის ასორტიმენტულ კუთვნილებას.

12. ჭუხერი. მუხეუმში მოიტანა მარკოზ სურმავეან 1964 წელს, ხოლო შოთა ნაროუშვილმა 1973 წელს. მალბარი ჯიშია. შოთა ნაროუშვილმა მუხეუმის ნაკვეთიდან და საკუთარი სავენახეიდან აღებული კვირტები 1973 წელს დაამყნა, ხოლო 1975 წელს მუხეუმის საკოლექციო ნაკვეთზე დაირგა 10 ძირი. დაბლარს კარგად ეგუება. უფრო მაღალ შტაბმს მოითხოვს, მოქმედებს ნესტიცა და კლიმატიც. ნიადაგს ეგუება ხშირს და ძლიერი ხსნარით შეწამვლას არ საჭიროებს, ავადმყოფობის მიმართ გამძლეა. ყლორტები რუხი-მოწითალო ფერისაა და დაფარულია საკმაოდ ძლიერი ბუსუსებით. აქვს პატარა ზომის, ძლიერ დანაკვეთული და გონიოებდაკბილული ფოთოლი, რომლის ქვედა მხარე ძლიერ ბუსუსიანია. მუხლთაშორისი მანძილი მცირეა (4—6 სმ.). ისხამს ცილინდრული ფორმის წვრილ მტევანს. მარცვალი წვრილია. მწიფობისას დაჰკრავს რუხი ღვინის ფერი. ღვინო დგება კარგი, დამახასიათებელი გემოთი და სუნით.

მექანიკური ანალიზის შედეგები

საშუალოდ 1 მტევის წონა გრამებში	100 ცალ მარცვალში წონა გრამებში	100 ცალ მარცვლის წვეინს წონა გრამებში	100 ცალ მარცვალში რბილობის წონა გ-მში	100 ცალ მარცვალში კანის წონა გრამებში	100 ცალ მარცვალში წიბ-წიბის წონა გ-მში	საშუალოდ ერთ მარცვალში წიბწიბის რაოდენობა (ალეგში)	მომწიფებულ ყლორტზე მუხლთაშორის მანძილი სმ-ბში	ერთი ძირის საშუალო მსხმოიარობა მტევენებში	ერთი ძირიდან მიღებული ნაყოფის წონა კგ-ბში	საშუალო-საშეკტარო მოსავლიანობა ცენტ-ბში
52	108	63	18	17	10	1- 2	5—6	25	2,5	70—80

წლები	დაკრეჯის თარიღი	შაქარმზომი ხელსაწყოების ჩვენება	თერმომეტრის ჩვენება	% -ობით
1977	5/XI	1,085	18°	19,9%
1978	5/XI	1,086	18°	19,9%
1979	15/XI	1,095	20°	22,6%
1980	19/X	1,095	19°	22,6%
1981	24/X	1,090	20°	20,9%

დაკვირვებით დადასტურდა, რომ ჯიში უდავოდ საყურადღებოა. კარგად ეგუება ადგილს. ღვინო კარგი ხარისხისაა. აქვს რბილი და სასიამოვნო გემო. ხასიათდება მაღალი სპირტიანობით.

ლიტერატურა: 1. ივ. ჯავახიშვილი, „საქართველოს ეკონომიური ისტორია“, ტ. 11, 1935 წ., საძიებელი, გვ. 675. დასახელებულია როგორც მიწის სახეობა. „ქუბურ მიწა“ — წაბლა მიწა.

2. ნ. კეცხოველი, მ. რამიშვილი, დ. ტაბიძე, „საქართველოს ამპელოგრაფია“, საძიებელი, გვ. 437. დასახელებულია „ქუმბულო“. ასევე, გვ. 3.

3. დასახელებულია აჟარის ჯიშთა შორის „ქუმბულო“. ასევე, გვ. 23. და გვ. 99, იქნებ ეს „ქუმბურია“. ასეთი სახელით დასახელებული ლიტერატურაში მოხსენებული არ არის.

13. აფშილური — მაღლარი თეთრი ყურძნის ჯიშია (სიტყვა-სიტყვით აფშილაეებისა). ეს ჯიში მუზეუმში მოტანილია შოთა ნაროუშვილის ეზოდან. 1973 წელს, მან თავის ნაკვეთზე აღებული კვირტები დაამყნო და მუზეუმის საკოლექციო ნაკვეთზე დაბლარზე დაირგა. ახასიათებს კარგი ვეგეტაცია, ყლორტი საკმაოდ მძლავრი აქვს მოკლე მუხლთაშორისებით. ფართე, გონივრულად აკბილული, ფოთლების ქვედა მხარე ბუსუსიანია. ისხამს ცილინდრული ფორმის მტევანს, წვრილი მარცვლებით. მწიფდება კარგად. მწიფე ნაყოფი მკრთალი ღვინისფერია. ღვინო დგება კარგი, დამახასიათებელი სუნითა და გემოთი.

დაამყნო. მუზეუმის საკოლექციო ნაკვეთზე დაირგა დაბლარი 100 ძირი. ნიადაგს შეეგუა და კარგად იხარა. საჭიროებს შემოქმედებას. მაღალი შტამბი უფრო ეფექტურია, იცის კარგი შედეგტაცია. ახალგაზრდა ყლორტი შეფერილია რუხი მოწითალო ფერით და დაფარულია ბუსუსებით. პირველი ფოთოლაკის ზედა მხარეც ბუსუსიანია. ბუსუსიანობა ინტენსიურია ყლორტზედაც. აქვს მცირე ზომის დაკბილული ფოთოლი, რომელიც დანაკეთულია და ქვედა მხარე ბუსუსიანი კარგად მსხმოიარობს. ისხამს ცილინდრული ფორმის მცირე ზომის მტევნებს, მწიფდება ქარვისფრად. მწიფობისას ოდნავ ღვინისფერი გადაჰკრავს, ღებვა კარგი ხარისხის, გამჟვრვალე თეთრი ღვინო. ავადმყოფობის მიმართ გამძლეა. ნიადაგსაც ეგუება.

მექანიკური ანალიზის შედეგები

საშუალოდ 1 მტევნის წონა გრამებში	საშუალოდ 100 მარცლის წონა გრამებში	საშუალოდ 100 ცალ მარცვალში წვენი წონა გრამებში	საშუალოდ 100 ცალ მარცვალში რბილობის წონა გრამებში	საშუალოდ 100 ცალ მარცვალში კანის წონა გრამებში	საშუალოდ 100 ცალ მარცვალში წიპწის წონა გრამებში	ერთ მარცვალში საშუალოდ წიპწების რაოდენობა ცალობით	მომწიფებულ ყლორტზე მუხლთაშორის მანძილის სიგრძე	ერთი ძირიდან მიღებული ხაყოფის რაოდენობა მტევნებში	ერთი ძირიდან მიღებული ხაყოფის წონა კილოგრამებში	საშუალო-საკექტარო მოსავლიანობა ცენტნერებში
105	150	89	6	30	15	1-2	5-6	25	2	70-80

ქიმიური ანალიზის შედეგები

წლები	დაკრეფის თარიღი	შაქარმზომი ხელსაწყოს ჩვენება	თერმომეტრის ჩვენება	შაქარი %-ობით
1977	—	—	—	—
1978	5/XI	1,080	16°	18,6%
1979	10/XI	1,099	19°	21,2%
1980	19/X	1,080	18°	18,3%
1981	24/X	1,080	21°	18,6%

დაკვირვებით დადასტურდა, რომ იგი პერსპექტიულია ჯი
 შია კოლხეთისათვის. კლიმატის ცვლილებებს იტანს. ნაკლებად
 საც ყველგან ეგუება.

- ლიტერატურა: 1. ივ. ჯავახიშვილი, „საქართველოს ეკონომიური ისტორია“, ტ. 11, 1935 წ., გვ. 453. ჯიში ზოგადად აღწერილია აქვე.
 2. მ. რამიშვილი, „საქართველოს ამპელოგრაფია“, 1970 წ., გვ. 403—404, ჯიში აღწერილი აქვს.
 3. ნ. კეცხოველი, მ. რამიშვილი, დ. ტაბიძე, „საქართველოს ამპელოგრაფია“, 1980 წ., გვ. 394—298, ჯიში აღწერილია.

15. ჩეჭვიფში. თეთრი ყურძნის ჯიშია. მალღარია. მარკოზ სურმაგამ მუზეუმს გადასცა (სალხინო) 1964 წელს. ამ ნერგიდან და თავისი საკუთარი სავენახე ნაკვეთიდან 1973 წელს აიღო კვირტები შოთა ნაროუშვილმა და დაამყნო. 1975 წელს მუზეუმის საკოლექციო ნაკვეთზე დაირგა 10 ძირი. ახალგაზრდა ყლორტი შეფერილია მომწვანო-მოთეთრო ფერით და მთლიანად დაფარულია თეთრი ფერის ქეჩისებური ბუსუსით. ყლორტის წვერი მოწითალო ფერისაა. ახასიათებს მოკლე მუხლთაშორისები. ფოთოლი საშუალო ზომისაა, ხუთწვერიანი, დაკბილული, ზედა მხარე დანაკვეთულია, ქვედა მხარე შემოსილია ბუსუსით. ისხამს კონუსური ფორმის მტევნებს. ხშირად მტევანი დატოტვილია. მტევნის სიგრძე 10—14 სმ უდრის, განი — 4-7 სანტიმეტრს. მარცვალი წვერილია და არამჭიდროდ ასხია. მარცვლის მოყვანილობა კვერცხისებურია. მარცვალს მზის მხარეზე ოვინისფერი გადაჰკრავს. მომწიფებული რქა კაკაოსფერადაა შეფერილი. აქვს მოკლე მუხლთაშორისები. მწიფდება ქარვისფერად. არ საქორებებს ხშირ შეწამვლას. ისხამს ბევრს, 38—45 მტევანს. შეეგუა ნიადაგსაც და დაბლარზე გაშენებასაც. კლიმატის ცვლილებებს უძლებს.

მექანიკური ანალიზის შედეგები

საშუალოდ 1 მტევნის წონა გრამებში	110	120	56	20	30	14	1-2	6-7	3	35	100-120	ც
საშუალოდ 100 მარცვლის წონა გრამებში												
100 ცალ მარცვალში საშუალოდ წვერის წონა გ-ში												
100 ცალ მარცვალში რბილობის წონა გრამებში												
100 ცალ მარცვალში კანის წონა გრამებში												
100 ცალ მარცვალში საშუალოდ წიპუნების წონა გ-ში												
ერთ მარცვალში საშუალოდ წიპუნების რაოდენობა ცალუბში												
მომწიფებულ ყლორტზე მუხლთაშორის მანძილი სანტიმეტრებში												
ერთი ძირიდან მიღებული ხაყოფის წონა გ-ში												
ერთი ძირიდან მიღებული ხაყოფის რაოდენობა მტევნებში												
საშუალო-საქეპტარო მოსავლიანობა ცენტნერებში												

წლები	დაკრეფის თარიღი	შაქარმზომი ხელსაწყოთა ჩვენება	თერმომეტრის ჩვენება	შაქარმზომის %-ობით
1977	—	—	—	—
1978	20/X	1,075	23°	17,2%
1979	25/X	1,070	24°	16,2%
1980	4/X	6,075	20°	17,2%
1981	16/X	1,075	24°	17,6%

დაკვირვებით დადასტურდა, რომ ჯიში საექსპლოატაციო ღირებულებისაა. ნიადაგსა და ადვილს კარგად ეგუება. ავადმყოფობისადმი გამძლეა. ღვინოც საშუალო ხარისხის დგება, განსაკუთრებული დამახასიათებელი გემოთი და სუნით.

ლიტერატურა: 1. ივ. ჯავახიშვილი, „საქართველოს ეკონომიური ისტორია“, ტ. 11, 1935 წ., გვ. 453. ჯიში აღწერილია აქვე და მას საადრეო ჯიშად თვლის.

2. მ. რამიშვილი, „საქართველოს ამპელოგრაფია“, 1970 წ., გვ. 386. ჯიში აღწერილი აქვს, მექანიკური ანალიზი ჩვენს დაკვირვებას ემთხვევა. თუმცა ქიმიური ანალიზი ცოტა განსხვავებულია. შაქრის რაოდენობა დაბალია.

3. ნ. კეცხოველი, მ. რამიშვილი, დ. ტაბიძე, „საქართველოს ამპელოგრაფია“. — 1960 წ., გვ. 331—334. ჯიში აღწერილია.

16. პუმპულა — თეთრი ყურძნის ჯიშია. მისი ერთი მაღლარი ნერგი 1915 წელს კოდორიდან მოუტანია ოლლა და სერაპიონ კორძახიებს. ოლლა ლაბარტყავა-კორძახიამ მუზეუმს დაუთმო 1964 წელს. ამ მაღლარი ნერგიდან მუზეუმის საკოლექციო ნაკვეთზე გაიტანეს 3 ნეკი, რომელიც დაბლარზე დაიყვანეს. იგი რიონისპირეთის შლამიანი ნიადაგის ვაზია. უყვარს ნესტი. მშობლიური და დამახასიათებელი ჯიშია. ლიტერატურაში ცნობილია ამ ჯიშის შავი და თეთრი. მაგრამ ამჟერად შავი ყურძენი „პუმპულა“ აღარ შეინიშნება. თეთრი ჯიშის „პუმპულა“ იქცა მუზეუმის თანამშრომლების დაკვირვების ობიექტად, ახასიათებს საკმაოდ მძლავრი ვეგეტაცია, ღონიერი ყლორტები. ყლორტი შეფერილია მწვანედ, ხოლო თანდათანობით ზრდის პერიოდში მოწითალო ფერს იღებს. ყლორტი მხოლოდ წვერშია ოდნავ ბუსუსიანი. შეფერილია წითლად. მუხლთაშორისი მანძილი შედარებით დიდია—7—8 სმ,

მუხლები მკვეთრად გამოკვეთილია. მუხლთაშორისი შუბრგულა ქეჩისებური თეთრი ბუსუსითაა დაფარული. ფოთფურცლები მკვეთრად დიდი ზომისაა, სამნაკვეთიანი, ოვალური ფორმის. გონივრული მკვეთრად დაკბილულია. ყუნწის საჯდომი ოვალური ფორმისაა, ორივე მხარესა და გონივრულში შედარებით წამოწეულია ქართული ა-ს ფორმით. ზედა მხარე პრიალა და გლუვია, ქვედა მხარე თეთრი ქეჩისებური ბუსუსიანია. ყვავილობა 1977 წლის 8 ივნისს დაიწყო და დაამთავრა 15 ივნისს. ავადმყოფობას უძლებს. ძლიერი ხსნარით შეწამვლას არ საჭიროებს. სუსტი ხსნარით სისტემატური შეწამვლა აუცილებელია. ის ხანს საშუალოდ. აქვს პრიზმული მტევანი. მარცვლები მსხვილი და ელიფსის ფორმისაა. მწიფდება ქარვისფერად. შემოდის ოქტომბრის თვეში. ჩვენს ნაკვეთზე მასზე ჯერ კიდევ დაკვირვება არ დამთავრებულა; მისი ყურძენი შაქრის დიდი რაოდენობის შემცველია. ღვინო დგება კარგი, დამახასიათებელი გემოთი, სისქითა და სურნელებით.

მექანიკური ანალიზის შედეგები

საშუალოდ 1 მტევის წონა გრამებში	114	100 ცალი მარცვლის წონა გრამებში	198	100 ცალ მარცვალში წევის წონა გრამებში	90	100 ცალ მარცვალში რბილობის წონა გ-ში	38	100 ცალ მარცვალში კანის წონა გრამებში	50	100 ცალ მარცვალში წიბების წონა გრამებში	20	ერთ ცალ მარცვალში საშუალოდ წიპუნების რაოდ. ცალეში	2-3	მომწიფებულ ყლორტზე მუხლთაშორის მანძილი სანტიმეტრებში	7-8	ერთი ძირიდან მიღებული ხაყოფის რაოდ.	33	ერთი ძირიდან მიღებული ხაყოფის წონა კგ-ში	3,5	საშუალო-საკმეპტარო სავლიანობა ცენტ-ში	110-120
---------------------------------	-----	---------------------------------	-----	---------------------------------------	----	--------------------------------------	----	---------------------------------------	----	---	----	---	-----	--	-----	-------------------------------------	----	--	-----	---------------------------------------	---------

ქიმიური ანალიზის შედეგები

წლები	დაკრეტის თარიღი	შაქარმზომი ხელსაწყოთა ჩვენება	ტერმომეტრის ჩვენება	შაქარი %-ობით
1977	—	—	—	—
1978	—	—	—	—
1979	10/X	1,090	18°	21,2%
1980	19/X	1,095	20°	22,8%
1981	24/X	1,095	20°	22,8%

დაკვირვებამ დაადასტურა, რომ ამ ჯიშს უყვარს რიონის პირეთის შლამიანი ნიადაგი, განსაკუთრებით შუაქალაქის კოდორის ტერიტორია, რის გამო ჭყონდიდელები მევენახე გეგეჰკორებსა და სილაგაძეებს ინჩხურიდან შუაქალაქში ასახლებდნენ (იხ. ცსია. საქ. სსრ ვ. 42 საქ. 78, ფურც. ვ. „იქ დაგასახლეთ, მოგაბარეთ, ასე რომ პუმპული რაც არის ის კარგად აშენე და ჩვენთვის იყოს და სხვა, რაც ყურძენი იყოს ის შენთვის მომიცემია... გარეშე მისთა არავითარი დებულები გეგარა გუემართა“, — ვკითხულობთ ამ საბუთში. ამით მტკიცდება, რომ ეკლესიის მსახურნი „პუმპულას“ ყველაზე საუკეთესო ჯიშის ვაზად თვლიდნენ და მისი მოვლის გამო ყმებს სხვა ვალდებულებებისაგან ანთავისუფლებდნენ. ამდენად, უაღრესად საყურადღებო ჯიშის ვაზია.

ლიტერატურა: 1. ივ. ჯავახიშვილი, საქართველოს ეკონომიური ისტორია, ტ. 11, 1935 წ., გვ. 450. აღწერილია საკმაოდ ვრცლად, იგი ამ ჯიშს შავ ყურძნად თვლის. საფიქრებელია, ეს ინფორმაცია შეცდომითაა მიწოდებული. თუმცა აღწერა სავსებით უდგება. ამასთან, გამოყოფილი არაა მისი გავრცელების ზონა, კვლევა-ძიებამ დაადასტურა, რომ მისი სამშობლო შლამიანი რიონისპირეთია.

2. ნ. კეცხოველი, მ. რამიშვილი, დ. ტაბიძე, „საქართველოს აბჟლოგრაფია“, 1960 წ. საბჭოებში მოხსენებულია, რომ თურმე „პუმპულა“ ქვემო ქართლში, მდინარე დებედას მიდამოებში მოჰყავდათ. 25 და 37 გვ. დასაბუთებულია სამეგრელოში გავრცელებულ ჯიშთა შორის „პუმპულაში“. ხოლო 38 გვ. სამეგრელოს ვაკე ადგილებში მოწეული მისი ღვინის სიკეთეც კი არის დახასიათებული.

17. ჩეხარდანი — თეთრი ყურძნის მაღლარი ჯიშის ვაზია (თეთრი ხარდანი). 1973 წელს შოთა ნაროუშვილის ნაკვეთიდან აიღეს კვირტები და დაამყნეს. 1975 წელს 25 ცალი დაირგა მუზეუმის საკოლექციო ნაკვეთზე. იკეთებს ღონიერ ყლორტებს, ახასიათებს კარგი ვეგეტაცია. მაღალი შტამბი უფრო შედეგიანია. ნიადაგს ეგუება, დაბლარზე ხარობს. ყლორტი ხშირმუხლიანია. მუხლთაშორის მანძილი 7 სმ. მუხლების ზურგულები საკმაოდ მკვეთრად წამოწეულია. ყლორტს გადაჰკრავს მომწვანო-მოყვითალო ფერი. დაფარულია თეთრი, ქეჩისებური ბუსუსებით. ფოთოლი ოვალური ფორმისაა, სამწვერიანი გონიოებით, ზონიოები მკვეთრად დაკბილულია, ზედა მხარეზე პრიალა, გლუვი ზედაპირი აქვს, ძარღვოვანი ნაკვეთებით. ქვედა მხარე დაფარულია თეთრი, ქეჩისებური ბუსუსებით.

სებით. ყუნწსაჯდომის ბუდე ოვალური ფორმისაა, მხრებთან შეხრილი და გონიოები უახლოვდება ყუნწს. ყუნწის სიგრძე 8 სმ. ისხამს საკმაოდ დიდი ზომის, კონუსური ფორმის მტევანს, რომლის სიგრძე 11—14 სმ უდრის, ვანი კი 9 სმ-ს, მარცვალი საკმაოდ დიდია, კვერცხისებური ფორმის. მომწიფებულნი რქა შეფერილია მუქ კაკაოსფრად, გამჟვირვალეა. მწიფდება ქარვისფრად, ითხოვს ხშირ და შედარებით სუსტი ხსნარით შეწამვლას. ყურძენი კარგი გემოთი ხასიათდება. ღვება დამახასიათებელი გემოთი და სურნელებით გამორჩეული კარგი ხარისხის ღვინო. 1981 წელს ყვავილობა დაიწყო 10 ივნისს, დაამთავრა 18 ივნისს. მომწიფდა ოქტომბრის თვეში.

მექანიკური ანალიზის შედეგები

საშუალოდ 1 მტევის წონა გრამებში	100 ცალი მარცვლის წონა გ-ში	100 ცალი მარცვლის წევის წონა გრამებში	საშუალოდ 100 მარცვალში რბილობის წონა გრამებში	100 ცალ მარცვალში კანის წონა გრამებში	საშუალოდ 100 ცალ მარცვალში წიბების რაოდენობა გრამებში	საშუალოდ 1 მარცვალში წიბების რაოდენობა ცალუბში	მომწიფებულ პულტზე მუხლთაშორის მანძილი სმ-ში	ერთი ძირიდან მიღებული ხაყოფის წონა კგ-ში	ერთი ძირიდან მიღებული ხაყოფის რაოდენობა მტევანებში	საშუალო-საქექტარო მოსავლიანობა ცენტნერებში
140	200	98	56	32	14	2—3	6—7	2	26 - 30	100—110

ქიმიური ანალიზის შედეგები

წლები	დაკრეფის თარიღი	შაქარმზომი ხელსაწყოს ჩვენება	თერმომეტრის ჩვენება	შაქარი %-რბით
1977	—	—	—	—
1978	—	—	—	—
1979	10/X	1,095	20°	22,6%
1980	19/X	1,095	18°	22,6%
1981	11/X	1,085	25°	20,2%

დაკვირვებებმა დაგვარწმუნა, რომ ჯიში საექსპლოატაციო ღირებულებისაა. ადგილს კარგად ეგუება. მისი მაღალი შტამ-

პით გავრცელება კოლხეთის ყველა მხარეში შეიძლება. კლი-
მატის ცვალებადობასაც კარგად იტანს.

ლიტერატურა: 1. ივ. ჯავახიშვილი — „საქართველოს ეკონომიური ისტორია“, ტ. 11, 1935 წ., გვ. 447. აღწერილია „შავი ხარდანი“, ასევე 453 გვ.-ზე მითითებულია „ჩიხარდანი“.

18. კამური. თეთრი ყურძნის ჯიშია. 1964 წელს რეზო იჯგიამ თავისი ნაკვეთიდან მოიტანა (სერგოეთი). მალღარია, დაბლარზე დაყვანა ჩვენამდე არავის უცდია. 1975 წელს შოთა ნაროუშვილმა დაამყნო მუზეუმის საკოლექციო ნაკვეთზე. საკმაოდ ღონიერი ვაზია. ხასიათდება კარგი ვეგეტაციით. ყლორტი მუქი მოწითალო ფერისაა; მუხლთაშორისები შემოსილია თეთრი ქეჩისებური ბუსუსებით. აქვს ოვალური, საკმაოდ დიდი ზომის ფოთოლი, რომლის ქვედა მხარე დაფარულია თეთრი ქეჩისებური ბუსუსით. იგი ხუთნაკვეთიანია. გობიოებდაკბილული. ყუნწის საჯდომი ისრის წვერის ფორმისაა, ბოლოები ძლიერ წამოწეულია, საკმაოდ ღონიერი ყუნწი 7—8 სმ სიგრძისაა. ფოთლის ზედა მხარე გლუვი და პრიალაა. ისხამს დიდ, 13—16 სმ სიგრძის კონუსური ფორმის მტევანს. მარცვალი მრგვალი და მსხვილია. მწიფე ნაყოფი ღია გამჟჭირვალე ფერისაა. მომწიფებულს რქა შეფერილია მუქ კაკაოსფრად. ნიადაგს ეგუება. დაბლარზე ხარობს; კარგად ისხამს. ავადმყოფობის მიმართ გამძლეა. ხშირსა და მძიმე შეწაძვლას არ საჭიროებს. უფრო ეფექტურია მაღალი შტამპი. 1981 წელს ყვავილობა დაიწყო 10 ივნისს, დაამთავრა 16 ივნისს. ყურძენი ხასიათდება მაღალი შაქრიანობით. ღვინო დგება მაღალხარისხიანი, დამახასიათებელი გემოთი და სურნელებით.

მექანიკური ანალიზის შედეგები

საშუალოდ 1 მტევნის წონა გრამებში	საშუალოდ 100 ცალი მარცვლის წონა გრამებში	საშუალოდ 100 ცალ მარცვალში წვერის წონა გ-ში	100 ცალ მარცვალში რბილობის წონა გრამებში	100 მარცვალში კანის წონა გრამებში	საშუალოდ 100 მარცვალში წიპწის წონა გრამებში	საშუალოდ 1 მტევანში წიპწეების რაოდენობა ცალ-ებში	საშუალოდ მომწიფებულ ყლორტზე მუხლთაშორის მანძილი სანტიმეტრებში	ერთი ძირიდან მიღებული ნაყოფის წონა კგ-ში	ერთი ძირიდან მიღებული ნაყოფის რაოდენობა მტევნებში	საშუალო-საშტამპრო სავლიანობა ცენტნერებში
150	208	94	64	28	22	2—3	5—6	4	30	120—150

წლები	დაკრეფის თარიღი	შაქარმზომი ხელსაწყოს ჩვენება	თერმომეტრის ჩვენება	შემწვანების % -ით
1977	—	—	—	—
1978	—	—	—	—
1979	10/X	1,090	20°	21,2%
1980	7/X	1,090	22°	21,2%
1981	11/X	1,090	20°	21,2%

დაკვირვების შედეგებიდან ჩანს, რომ ჭიში მაღალი საექსპლოატაციო ღირებულებით გამოირჩევა. ადგილს ეგუება კლიმატს კარგად იტანს. დგება მაღალი ხარისხის ღვინო, მაღალმოსავლიანია. მისი დანერგვა სამეურნეო პრაქტიკაში საეცებით შესაძლებელია.

ლიტერატურა: 1. ივ. ჯავახიშვილი, „საქართველოს ეკონომიური ისტორია“, ტ. 11, 1935 წ. დასახელებულია გურიაში შემორჩენილ თეთრ ჭიშებში, გვ. 452.

2. მ. რამიშვილი, „საქართველოს ამპელოგრაფია“. 1970 წ., გვ. 321. აღწერილი აქვს თეთრი კამური, მისი გავრცელების ზონად ასახელებს გურიასა და ქვემო იმერეთს.

3. ნ. კეცხოველი, მ. რამიშვილი, დ. ტაბიძე, „საქართველოს ამპელოგრაფია“, 1980 წ., გვ. 17, 174 საკმაოდ აღწერილია. ითვლება გურიასა და ქვემო იმერეთში შემორჩენილ ჭიშად. ჭიშის ჩვენთან ასე გავრცელება, ტოპონიმების სიმრავლე „კამურონა“, „კამურა“, „კამურჩე“, რაც მინიშნული გვაქვს ხობში, ჩხოროწყუში, ცხაკაიაში, ადასტურებს, რომ იგი მთელს კოლხეთში ყოფილა გავრცელებული.

19. ჩერგვალი. თეთრი ყურძნის ჭიშია (თეთრი მრგვალი). ამჟამად მაღლარზე თითო-ოროლაა შემორჩენილი. მისი ორიოდე ეგზემპლარი მუზეუმს 1964 წელს გადასცა მარკოზ სურმაგამ (სალხინო). აქედან შოთა ნაროუშვილმა აიღო კვირტები და დაამყნო მუზეუმის საკოლექციო ნაკვეთზე. 1975 წელს დაირგა 20 ცალი. კარგი ვეგეტაციით გამოირჩევა. კვირტები იფურჩქნება 20—25 მარტიდან. ყვავილობას იწყებს 11 ივნისს და ამთავრებს 18 ივნისს. დაბლარსა და ნიადაგს კარგად ეგუება.

ბა. ხშირსა და შედარებით სუსტი ხსნარით შეწამვლას შიშობოვს. ეფექტურია მაღალი შტამბი. ყლორტი ღონიერია, ღლიან მოკლე მუხლთშორისებით, გამოყოფილი მუხლებით, რომელიც სქელი ქეჩისებური თეთრი ბუსუსებითაა დაფარული. ახალი ნაზარდი ყლორტი მომწვანო ფერისაა, წვერს რუხი წითელი ფერი გადაჰკრავს. მომწიფებული ყლორტი რუხი მოწითალო ფერით ხასიათდება. ფოთოლი ხშირად საქნაკეთიანია, გამოერევა ხუთნაკეთიანიც. საერთოდ ოვალური ფორმისაა და საკმაოდ სქელი, ღრმად დაკბილული გონიოები აქვს. ზედაპირი პრიალა და დანაკეთულია, ქვედა კი ქეჩისებური ბუსუსებითაა დაფარული. „ფოთლის ყუნწის ამონაკვეთი უფრო ხშირად ჩანგისებურია, სამი ძარღვისაგან შედგება და მომრგვალო ფუძე აქვს“ (ნ. კეცხოველი). ისხამს კარგად. მტევანი საკმაოდ დიდია (11—15 სმ სიგრძის), ცილინდრული ფორმის, დატოტიანებულია. მასზე ასხია საკმაოდ დიდი ზომის, ოვალური ფორმის მარცვალი. მარცვალი ღია მწვანე ფერისაა, სქელი კანით. ამის გამო, ძველად სასუფრე ყურძნადაც იყენებდნენ. მ. სურმავა გადმოგვცემს. რომ მისი ყურძნისაგან კარგი ხარისხის ღვინო მზადდება. ყურძენში დიდი რაოდენობის შაქარი გროვდება, ამიტომ ღვინოც მაგარია და სასიამოვნო, თავისებური გემოთი და სუნით.

მექანიკური ანალიზის შედეგები

საშუალოდ 1 მტენის წონა გრამებში	90
100 ცალი მარცვლის წონა გრამებში	14
100 ცალ მარცვალში წვეწის წონა გრამებში	60
100 ცალ მარცვალში რბილობის წონა გ-ში	8
100 ცალ მარცვალში კანის წონა გ-ში	16
100 ცალ მარცვალში წიბების წონა გ-ში	10
საშუალოდ 1 ცალ მარცვალში წიბების რაოდენობა	1—2
მომწიფებულ ყლორტზე მუხლთშორის განილი სმ-ში	1—6
ერთი ძირიდან მიღებული ნაყოფის წონა კგ-ში	2,5
ერთი ძირიდან მიღებული ნაყოფის რაოდენობა მტევნობით	33
საშუალო-საშუალოდ მოსავლიანობა ცენტნერებში	80—100

წლები	დაკრეფის თარიღი	შაქარმზომი ხელსაწყოთა ჩვენება	თერმომეტრის ჩვენება	ეროვნული
				ნიშნით %-ობით
1977	—	—	—	—
1978	—	—	—	—
1979	10/X	1,090	23'	21,2%
1980	19/X	1,090	24°	21,2%
1981	8/XI	1,090	24°	21,2%

დაკვირვებამ დაგვარწმუნა, რომ ეს ჯიში კარგ სასუფრე ყურძენს იძლევა, რომელიც გამოირჩევა სიტკბოთი, გემოთი და სურნელებით, ამასთან არის კარგი ხარისხის ღვინის მასალა. მერყევე კლიმატურ პირობებშიც შაქარს საკმაოდ დიდი რაოდენობით აგროვებს. ავადმყოფობის მიმართ გამძლეა. ამიტომ მისი საექსპლოატაციო ღირებულება მაღალია. კოლხური ვახის ასორტიმენტში მას უდავოდ გარკვეული ადგილი უჭირავს.

ლიტერატურა: 1. ივ. ჯავახიშვილი, „საქართველოს ეკონომიური ისტორია“, ტ. 11. 1935 წ., გვ. 453. არის ზოგადი მონაცემები.

2. ნ. კეცხოველი, მ. რამიშვილი, დ. ტაბიძე, „საქართველოს ამპელოგრაფია“, 1960 წელი. გვ. 238—330. ჯიში აღწერილია, არის დაკვირვების სტატისტიკური მონაცემებიც, ტოტის სურათი მტევნითა და ფოთლით.

20. **შხუჩეში.** თეთრი ყურძნის მაღლარი ჯიშია. მუხეუმში მოიტანა შოთა ნაროუშვილმა. საკოლექციო ნაკვეთზე დაირგა 100 ძირი, 1975 წელს შ. ნაროუშვილმა დაბლარზე დაამყნო. ნიადაგსა და დაბლარზე დაყვანას კარგად ეგუება. უფრო ეფექტურია მაღალი შტამბი. შეწამვლას საჭიროებს. ღონიერი ყლორტები აქვს. ახასიათებს კარგი ვეგეტაცია. ახალი ნაზარდი ყლორტი მომწვანო-მოწითალო ფერისაა. წვერზე უფრო შესამჩნევია წითელი შეფერილობა. მომწიფებული რქის ქვედა მხარე უფრო რუხი წითელი ფერითაა შეფერილი. მუხლები გამოყოფილია მკვეთრი ზურგულებით და დაფარულია თეთრი ქეჩისებური ბუსუსით. ფოთოლი ხუთნაკვთიანია; მკვეთრად გამოყოფილი წვერებით, რომელიც საკმაოდ დიდი

და სქელია. ფოთლის კიდევები დაკბილულია ხერხისებურად. ფოთლის ქვედა-მხარე დაფარულია ქეჩისებური თეთრი ბუსუსებით. მტევანი საკმაოდ დიდი (14—16 სმ), ცილინდრული ფორმისაა. დაუტოტველია, თუმცა ერთეულ შემთხვევაში გვხვდება დატოტვილი მტევნებიც. მარცვალი საკმაოდ დიდი და მრგვალია. მწიფდება ქარვისფრად. მართალია, მსხმოიარობა დიდი არ იცის, მაგრამ მისი ფერი და სიდიდე ყურადღებას იქცევს. საღვინე ჯიშია, ღვინო დგება სურნელოვანი. დამახასიათებელი გემოთი და გამჭვირვალე ფერით. ხაყენს ძალადი სპირტიანობა ახასიათებს. კვირტი გაფურჩქვნას იწყებს 15-20 მარტს, ხოლო ყვავილობას — 8 ივნისს, ამთავრებს 18 ივნისს. ხშირსა და შედარებით სუსტი ხსნარით შეწამვლას საჭიროებს. უფრო ეფექტურია მაღალი შტამბი.

მექანიკური ანალიზის შედეგები

საშუალოდ ერთი მტევის წონა გრამებში	100 ცალი მარცვლის წონა გრამებში	100 ცალ მარცვალში წმინს წონა გრამებში	100 ცალ მარცვალში რბილობის წონა გრამებში	100 ცალ მარცვალში კანის წონა გრამებში	100 ცალ მარცვალში წიპების წონა გრამებში	საშუალოდ 1 მარცვალში წიპების რაოდენობა ცალით	მომწიფებულ ყლორტზე მუხლთაშორის მანძილი სანტიმეტრებში	ერთი ძირიდან მიღებული ნაყოფის წონა კა-ში	ერთი ძირიდან მიღებული ნაყოფის რაოდენობა მტევნებში	საშუალო-საშემტარო მოსავლიანობა ცენტნერებში
120	178	105	26	34	12	1—2	6—7	3	30	100 ცენტნ.

ქიმიური ანალიზის შედეგები

წლები	დაკრეფის თარიღი	შაქარმზომი სელოსაწყოს ჩვენება	თერმომეტრის ჩვენება	შაქარი %-ობით
1977	—	—	—	—
1978	5/XI	1,070	27°	17,8%
1979	25/X	1,080	25°	18,8%
1980	17/X	1,075	24°	18,0%
1981	24/X	1,085	22°	19,9%

დაკვირვებით დადასტურდა, რომ ჯიშის საექსპლოატაციო ღირებულება საკმაოდ მაღალია. მართალია, მსხმოიარობა და დი არ იცის, მაგრამ ყურძენი და ნაყენი საუკეთესო საღვინე მასალაა. თვით ვაზი მსხმოიარობისა და მწიფობის პერიოდში გამოირჩევა სილამაზით. იგი კოლხური ვაზის ასორტიმენტში ერთ-ერთი თვალსაჩინო ჯიშია.

ლიტერატურა: 1. ივ. ჯავახიშვილი, „საქართველოს ეკონომიური ისტორია“, ტ. 11, 1935 წ., გვ. 53. ასახელებს ჯიშს „ჩხუჩეში“. ასეთი ვაზი ვერ ვნახეთ. ეტყობა იგი მისი კორესპონენტის მიერაა შეცდომით გადმოცემული. „შ ხ უ ს“ ნაცვლად ჩ ხ უ ა ნახვენები. იქნებ ასეთი ჯიშიც იყო. მაგრამ იგი ხალხის მეხსიერებიდან ამოიშალა.

2. ნ. კეცხოველი, შ. რამიშვილი, დ. ტაბიძე, „საქართველოს ამპელოგრაფია“, 1960 წ., საქიბელში დასახელებულია მეგრულ ჯიშთა შორის „შხუჩეში“.

ამ ჯიშების გარდა, საკოლექციო ნაკვეთზე არის „ტოროკუჩხი“, რომლის 30 ძირი ადგილს ვერ შეეგუა და ჯერჯერობით დაკვირვების ობიექტი ვერ გახდა. ასევეა „უჩინებუ“ (15 ძირი), იგიც ადგილს ძნელად ეგუება და ცდის სრულყოფილად ჩატარება ვერ მოხერხდა. ასევე „მალვაზია“ (10 ძირი), რომელიც მხოლოდ 1979 წელს დაირგა ნაკვეთზე, ჯერ კიდევ ცდის ობიექტია.

1975 წელს მაღლარზე დაირგა ჯიშები: „შონური“, „ჩერგვალი“, „პუმბულა“, „დღუნდღუში“, „ეგურძგური“, „კოლოში“, „კამური“, „მახვატელი“, რაც მხოლოდ ახლა ხდება დაკვირვების ობიექტი. 1983 წლიდან მუხეუმის კოლექტივი შეუდგება დაბლარისა და მაღლარის საექსპლოატაციო თავისებურებების შედარებითი ანალიზის შედეგების შესწავლას.

ჩვენ ხელთა გვაქვს კაჭიჭისა და ადესის მექანიკური და ქიმიური ანალიზის შედეგები. ეს ჯიშები საკმაოდ აღწერილი და ცნობილია, აქ მხოლოდ სტატისტიკურ მონაცემებს წარმოვადგენთ და ამით ხაზს ვუსვამთ მათს საექსპლოატაციო თავისებურებებს.

კაჭიჭი — შავი ყურძნის ჯიშია. გავრცელებულია სამეგრელოსა და აფხაზეთში. იცის წვრილი, ცილინდრული ფორმის მტევნები. ხშირად მტევანი დატოტვილია, ფოთოლ წვრილი და ორივე მხარეზე პრიალა, ხასიათდება კარგი ვეგეტაციით. ყლორტი შედარებით სუსტი აქვს, მუხლთაშორისები მოკლე, მუხლები გამოყოფილია მკვეთრად ამობურცული სამუხლე ზურგულებით.

მექანიკური ანალიზის შედეგები

საშუალოდ 1 მტენის წონა გ-ში	100 ცალი მარცვლის წონა გრამებში	საშუალოდ 100 ცალ მარცვალში წენის წონა გ-ში	საშუალოდ 100 ცალ მარცვალში რბილობის წონა გ-ში	საშუალოდ 100 ცალ მარცვალში კანის წონა გ-ში	საშუალოდ 100 ცალ მარცვალში წიპუნების წონა გ-ში	საშუალოდ 1 მარცვალში წიპუნების რაოდენობა ცალკეობით	მომწიფებულ ყლორტზე მუხლთაშორის მანძილი სმ-ში	ერთი ძირიდან მიღებული ნაყოფის წონა კგ-ში	
42—50	145	88	17	26	16	1—2	6—7	80—100	

ქიმიური ანალიზის შედეგები

წლები	დაკრეფის თარიღი	შაქარმზომი ხელსაწყოთა ჩვენება	ფერმომეტრის ჩვენება	შაქარი %-ობით
1977	20/IX	1,080	22°	18,8%
1978	10/IX	1,085	23°	19,9%
1979	15/IX	1,085	26°	20,2%
1980	12/IX	2,086	26°	20,4%
1981	21/IX	1,086	26°	20,4%

მისი ღვინო ღვება საუკეთესო ხარისხის, დამახასიათებელი გემოთი და სურნელებით.

„ადესა“ — შავი ყურძნის ჯიშია გვაქვს მალლარზე.

მექანიკური ანალიზის შედეგები

საშუალოდ 1 მტენის წონა გრამებში	100 ცალი მარცვლის წონა გ-ში	საშუალოდ 100 ცალ მარცვალში წენის წონა გ-ში	საშუალოდ 100 ცალ მარცვალში რბილობის წონა გ-ში	100 ცალ მარცვალში კანის წონა გრამებში	საშუალოდ 100 ცალ მარცვალში წიპუნების წონა გრამებში	საშუალოდ 1 მარცვალში წიპუნების რაოდენობა ცალკეობით	მომწიფებულ ყლორტზე მუხლთაშორის მანძილი სმ-ში	ერთი ძირიდან მიღებული ნაყოფის წონა კგ-ში	
78	145	73	32	30	10	1—2	8—10	100—150	

ქიმიური ანალიზის შედეგები

ქართული
ქიმიკოსთა
საზოგადოებრივი
კავშირთა
კავშირთა
კავშირთა

წლები	დაკრფის თარიღი	შაქარმზომი ხელსაწყოების ჩვენება	თერმომეტრის ჩვენება	შაქარი %-ობით
1977	20/IX	1,068	22°	15,6%
1978	25/IX	1,072	20°	16,4%
1979	23/IX	1,070	23°	15,9%
1980	24/IX	1,069	23°	15,9%
1981	11/X	1,070	23°	16,2%

წარმოდგენილ ჯიშთა შორის ძველი კოლხური ვაზის ჯიშები უნიკალური იყო თავისი საექსპლოატაციო ღირსებებით. სათანადოდ დაცულია ჯიშთა მორიგეობა, სასუფრე და საღვინე ჯიშთა მდიდარი ასორტიმენტიც, ადგილისა და კლიმატის მიმართ სათანადოდ შეგუებული, ქმნიდა ყურძნისა და ღვინის მრავალსახეობასა და მრავალფეროვნებას.

ამრიგად, ამ ასორტიმენტის აღდგენა დიდ სიკეთეს შესძენდა ჩვენი ქვეყნის მევენახეობას, არა მხოლოდ დაბლარი ვაზის სახით, არამედ მაღლარის სახითაც. მაღლარის აღდგენა მთისწინებსა და ფერდობებზე უაღრესად საჭირო და დროულია. მუზეუმის კოლექტივი აგრძელებს დაკვირვებებს. აღმოჩენილი გვაქვს და სულ მალე ცდის ობიექტი გახდება კიკაჩე, მორცხვია, ტობანიერი, უჩაშონა, ჩეშონა, ჩეში, ჯაბური, სამარტო და სხვა ჯიშები, რომელთა ერთეული ეგზემპლარები მოძიებულია. ესაა მუზეუმის კოლექტივის სამერმისო საზრუნავი.

ანბანური საქმეები

პაზის ჯიშები

ადესა	43	სახარჯო	44
აფშილური	49	ტობანიერი	42
დღუნდღუში	13	ტოროკუნხი	42
ეგურძგური	18	უჩაშონა	44
მაჭყვადინა	9	უჩინებუ	42
კაპური	37	შონური	20
კაჭიჭი	42	შხუჩეში	40
კიკაჩე	44	ჩერგვალი	38
კოლოში	11	ჩეშონა	44
მახვატელი	16	ჩეჭიფეში	32
მალეაზია	42	ჩეხარდანი	35
მერლო	6	ქვიტილური	30
მორცხვია	44	კოდი	26
ოჯალეში	24	კუბერი	28
პანეში	15	ხოჭიში თოლი	22
პუმბულა	33	ჯაბური	44
საადრეთ ჩეში	8		

პიროვნებები:

გაბისონია ნესტორი	4	ნაროუშვილი შოთა	8. 9.
გეგეჭკორები	35	11. 13. 16. 18. 24.	
გვარჯალაძე ვლადიმერი	4	რამიშვილი მაქსიმე	1. 13.
ინჯგია თომა	1. 11	16. 18. 25.	
ქეცხოველი ნიკოლოზი	7. 13. 16.	სურმაია მარკოზი	6. 7. 15.
18. 25.		22. 24.	
კიკალიშვილი თაძარი	20	სილაგაძეები	35
კორძაზია სერაპიონი	33	სტაროსელსკი	6
ლაბარტყაია-კორძაზია ოლია	33	ტაბიძე დ.	6. 7. 13. 16.
ლაგვილაია ზაქრო	3	უჩაია ივანე	7
ლაგვილაია მიხა	1	ფარულაია გივი	20
ლაგვილაია რეზო	3	წოწორია ზოსიმე	1. 26.
ლაშხია ირაკლი	8. 13.	ცანაია გრიგოლი	20
18. 22.		კოჭუა გიორგი	20. 30.
მიურატი აშლი	6	ხელიაია მიხა	7
მიქელაძე გივი	22	ჯავახიშვილი ივანე	1. 13.
		16. 18. 20	

აღზოწეზო

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

აფხაზეთი	42	ნახუნაო	
აჭარა	28	ნალექსაო	
ბანძა	5	სალზინო	15, 32, 38
გურია	27, 38,	სარაქონი	10
გიგეუკორი	4	სერგიეთი	11, 37
დგომი	20	რიონისპირეთი	25
თამაკონი	8, 9,	ქართლი	9
იმერეთი	38	ქვემოქართლი	38
ინჩხური	26	შუაქალაქი	25
კახეთი	24,	ჩხოროწყუ	38
კოდორი	33	ცხაკია	38
კოლხეთი	3	ხორში	10
კურუუ	13 *		
კვაუთი	10		

შ ი ნ ა ა რ ს ი

შესავალი	3
მაჯის ჯიშთა კატალოგი	8
ანბანური საქმიანობა	15

Элиава Гиви Владимирович

Элиава Тамаз Гивиевич

КАТАЛОГ УНИКАЛЬНЫХ
ПОРОД СТАРОКОЛХИДСКИХ
ВИНОГРАДНЫХ ЛОЗ

(на грузинском языке)

Издательство «Сабчота Сакартвело»

Тбилиси, Марджанишвили, 5

1984

რედაქტორი ე. ტრიპოლსკი
მხატვარი რ. შაპარაშვილი
მხატვრული რედაქტორი ა. თევზაძე
ტექნიკური რედაქტორი ე. ციხელაშვილი
კორექტორი ე. შვანია
გამომშვები დ. იამანიძე

გადაეცა წარმოებას 30.12.83. ხელმოწერილია დასაბეჭდად 13.08.84.
უფ. 13119. საბეჭდი ქაღალდი № 2. 84×108¹/₃₂. გარნიტური ვენა. ბეჭდვის
ხერხი მაღალი. პირობითი ნაბეჭდი თაბახი 2,52+ჩაყვრა 0,1 პირ. სალ.-გატ.
3,04. სააღრ.-საგამომც. თაბახი 1,78. ტირაჟი 2.000. შეკვ. № 296.
ფასი 10 კაპ.

გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“
თბილისი, მარჯანიშვილის 5.

საქართველოს სსრ გამომცემლობათა,
პოლიგრაფიისა და წიგნის ვაჭრობის საქმეთა სახელმწიფო
კომიტეტის თბილისის № 12 სტამბა, უშ. ჩხეიძის ქ. № 8.
Тбилисская типография № 12 Государственного комитета
Грузинской ССР по делам издательств, полиграфии и
книжной торговли. Ул. Уш. Чхеидзе № 8.